

Øje på beskæftigelsen

November 2016

Stærkere sammen

Øje på beskæftigelsen

November 2016

Titel:	Øje på beskæftigelsen - November 2016
Udgivet af:	Landsorganisationen i Danmark
Redaktion afsluttet	23. november 2016
LO-sagsnr.:	16-2383
LO-varenr.:	2107
Elektronisk ISBN:	978-8777-353-74-1

Indhold

Kapitel 1. Sammenfatning	4
Kapitel 2. Dansk økonomi i bedring	8
2.1. International økonomi	8
2.2. Dansk økonomi	11
2.3. Offentlig sektor og den økonomiske politik.....	20
Kapitel 3. Solid fremgang på arbejdsmarkedet	25
3.1. Beskæftigelse og arbejdsløshed	25
3.2. Produktivitet	33
3.3. Løn og priser	34
3.4. Stigende mangel på særligt faglærte	36

Kapitel 1. Sammenfatning

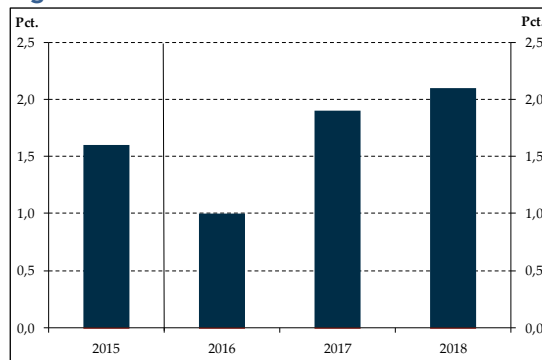
Fremgang i dansk økonomi

Dansk økonomi er ved at komme sig efter krisen, og fremgangen er gradvist tiltaget de seneste år. Der ventes en BNP-vækst på 1,0 pct. i 2016. Det er lavere end sidste år, men det skyldes en afdæmpet aktivitet i de sidste måneder af 2015, mens der har været pæn fremgang indtil videre i 2016. Opsvinget forventes at styrkes yderligere de kommende år med en vækst på 1,9 pct. i 2017 og 2,1 pct. i 2018, jf. figur 1.1a.

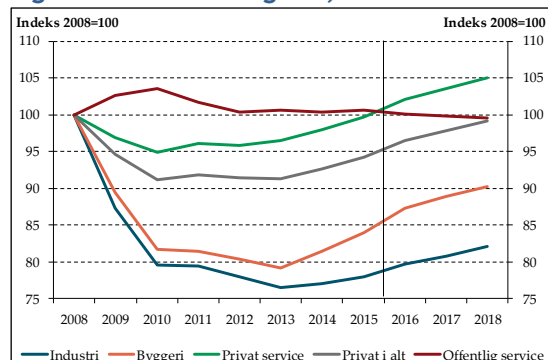
Tæt på 100.000 flere beskæftigede i 2016-2018

Bedringen i økonomien har også smittet af på arbejdsmarkedet, og beskæftigelsen er steget med over 62.000 personer i 2014-2015. De gode takter er fortsat i 2016, hvor der er udsigt til en stigning på 43.000 personer. I 2017 og 2018 ventes beskæftigelsen samlet set at stige med yderligere 53.000 personer. De mange nye job påregnes at komme i den private sektor med fortsat jobfremgang i både de private serviceerhverv, industrien og byggeriet, jf. figur 1.1b. Omvendt skønnes beskæftigelsen i den offentlige sektor at falde yderligere.

Figur 1.1a. BNP-vækst

Figur 1.1b. Beskæftigelse, brancher

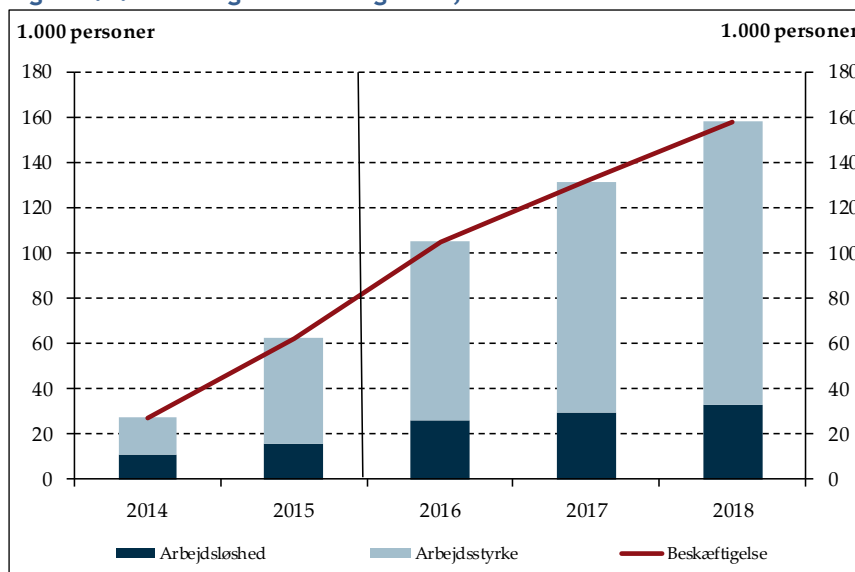
Anm.: Tal for 2016-2018 er LO's forventninger.

Kilde: Danmarks Statistik (herunder ADAM) samt egne beregninger og skøn.

Der skønnes 10.000 færre arbejdsløse i 2018 sammenlignet med 2016. Den forudsete fremgang i beskæftigelsen dækker således især over, at der kommer flere personer i arbejdsstyrken, jf. figur 1.2. Den kraftigt stigende arbejdsstyrke – på 125.000 personer fra 2013 til 2018 – betyder, at der stadig vil være ledige hænder og dermed plads til den ventede jobfremgang, uden at der bliver udbredt mangel på arbejdskraft inden for de næste år.

Lønstigningerne ventes at tiltage lidt, men vil med knap 2¾ pct. i 2018 fortsat ligge på et moderat niveau. En tiltagende men stadig lav inflation er imidlertid med til at sikre reallønsfremgang.

Figur 1.2. Ændring i beskæftigelsen, akkumuleret siden 2013

Anm.: Tal for 2016-2018 er LO's forventninger.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger og skøn.

Udsigt til fortsat fremgang i udlandet trods stor usikkerhed

Væksten i udlandet er tiltaget, men tempoet er stadig moderat. I USA fortsætter opsvinget, selv om væksten aftog fra slutningen af 2015. Blandt eurolandene er der også fremgang, om end med meget forskel på tværs af landene. Udlandsvæksten er alligevel blevet nedjusteres lidt i forhold til prognosen i maj. Det skyldes blandt andet, at briterne i juni stemte for at forlade EU (det såkaldte Brexit), hvilket ventes at føre til lavere vækst i Storbritannien, og at det til en vis grad vil smitte af på eksporten i flere af landene i Europa. Det er usikkert, hvordan Brexit rent praktisk kommer til at foregå, og hvilken effekt det vil have på britisk økonomi, og det har øget usikkerheden om udviklingen i international økonomi. Det samme har udfaldet af det amerikanske valg, der endte med en sejr til Donald Trump. Det skyldes, at Trump i løbet af valgkampen har haft flere markante udmeldinger – blandt andet en kritisk holdning til international handel. Trods denne usikkerhed forventes fremgangen hos Danmarks vigtigste samhandelslande i Europa samt USA at fortsætte. Det vil gavne dansk eksport. De danske eksportvirksomheder har siden krisen forbedret konkurrencekraften betydeligt og står nu godt rustet til at få gavn af opsving i udlandet.

Medvind til privatforbruget

Herhjemme har privatforbruget sidste år været en af de store drivkrafter bag den økonomiske fremgang. Den positive udvikling er fortsat i år, og væksten i privatforbruget ventes at tiltage yderligere herfra. Den solide fremgang i beskæftigelsen, faldende arbejdsløshed, stigende boligpriser samt reallønsfremgang øger købelysten og giver medvind til privatforbruget.

Stigende huspriser og øget aktivitet i boligbyggeriet

Der er kommet gang i boligmarkedet igen, og stigende huspriser er ved at sprede sig til hele landet. Sidste år steg huspriserne med 6 pct. - den kraftigste stigning i ti år. Udvikling ventes at fortsætte, omend i et lidt lavere tempo end i 2015. Stigende priser har også sat gang i boligbyggeriet igen. Nybyggeriet har ellers været meget begrænset i dele af landet på grund af mange ledige boliger som følge af byggeboomet før krisen. Til gengæld er der stigende behov for nybyggeri i og omkring storbyerne i takt med, at flere flytter til de områder. Boligbyggeriet har også været hjulpet på vej af aktiviteten i den almene boligsektor. Fortsat stigende boligpriser, lave renter og en bedring i økonomien ventes at holde gang i boligbyggeriet de kommende år.

Fortsat stort investeringspotentiale

Virksomhederne har efter finanskrisens udbrud været forsigtige med at investere i blandt andet nye maskiner og andet udstyr. I stedet har mange konsolideret sig og øget opsparingen. Virksomhedernes maskininvesteringer er dermed kun steget lidt de seneste år, og der er derfor et stort investeringspotentiale. I takt med bedringen i økonomien og øget optimisme hos virksomhederne ventes maskininvesteringerne derfor at stige yderligere. Bygge- og anlægsinvesteringerne ligger fortsat på et meget lavt niveau. Mange ledige erhvervsboliger har lagt en dæmper på erhvervsbyggeriet, mens de politisk besluttede anlægsinvesteringer har trukket op. Erhvervsbyggeriet ventes at tage til som følge af den generelle fremgang i økonomien, fortsat lave renter og øget udnyttelse af eksisterende erhvervsboliger særligt inden for lager og produktion.

Svagt offentligt forbrug og faldende offentlige investeringer

Opsvinget ventes at være trukket af privatforbruget, erhvervsinvesteringerne, boligbyggeriet og eksporten. Til gengæld forventes der ikke at komme noget betydeligt bidrag til den økonomiske fremgang fra hverken det offentlige forbrug eller de offentlige investeringer. Som det ser ud nu, er der lagt op til en ganske svag vækst i den offentlige service de kommende år og en reduktion i de offentlige investeringer.

*Finanspolitikken
bør sikre et lang-
varigt opsving*

Dansk økonomi har stadig noget at hente frem mod et mere normalt aktivitetsniveau. Det vil også være tilfældet i 2018 trods pæn fremgang i både vækst og beskæftigelse de kommende år. Finanspolitikken bør derfor ikke strammes. Det vil lægge en unødigt dæmper på det begyndende opsving. De offentlige finanser er sunde, og der er økonomiske muskler til at føre en finanspolitik, der understøtter økonomien. En af udfordringerne for dansk økonomi er, at der trods mange ledige ressourcer allerede nu er tegn på mangel på kvalificeret arbejdskraft, herunder ikke mindst faglærte. Derfor skal der investeres i uddannelse og opkvalificering, så arbejdsstyrken har de efterspurgte kvalifikationer. Det er vigtigt for at sikre et langvarigt opsving, der kommer flest muligt til gavn.

Tabel 1.1. Hovedtal for fremskrivningen af dansk økonomi, 2016-2018

	2015	2016	2017	2018
	----- Mia kr. -----		----- Procentvis realvækst -----	
Privat forbrug	956	2,0	2,2	2,4
Offentligt forbrug	521	0,7	0,4	0,0
Offentlige investeringer	71	-3,3	-0,2	0,7
Boligbyggeri	82	4,0	4,5	4,5
Erhvervsinvesteringer	235	1,7	3,1	4,7
Eksport	1.120	0,8	3,1	3,7
▪ heraf industrieksport	495	3,6	3,6	4,1
Import	970	1,3	3,1	3,6
Lagerinvesteringer ¹⁾	7	-0,2	0,0	0,0
BNP	2.027	1,0	1,9	2,1
	- 1.000 personer -		----- Ændring i 1.000 personer -----	
Beskæftigelse (inkl. orlov)	2.829	43	26	27
▪ heraf privat	2.004	48	28	29
▪ heraf offentlig	824	-5	-2	-2
▪ heraf støttet med løn	74	2	2	2
Arbejdsløshed, registreret	102	-10	-3	-4
Arbejdsstyrke	2.931	32	23	23
Bruttoarbejdsløshed ²⁾	123	-11	-5	-5
	----- Mia. kr. -----			
Betalingsbalancen	186	152	154	158
Offentlig sektors saldo	-27	-17	-36	-30
	----- Pct. af BNP -----			
Betalingsbalancen	9,2	7,3	7,2	7,1
Offentlig sektors saldo	-1,3	-0,8	-1,7	-1,3
	----- Pct. -----			
Bruttoarbejdsløshedspct.	4,6	4,4	4,3	4,2
Gns. obligationsrente ³⁾	1,0	0,6	0,6	1,1
Inflation	0,6	0,3	1,3	1,8
Vækst i huspriser	6,0	3,8	3,5	3,0
Lønstigningstakt	2,1	2,2	2,5	2,7

1) Skøn er vækstbidrag i pct. af BNP.

2) Bruttoarbejdsløshed er den registrerede arbejdsløshed, tillagt aktiverede dagpengemodtagere og aktiverede jobklare kontanthjælpsmodtagere.

3) Vægtet gennemsnit af kort variabel rente, rente på 10-årig statsobligation og rente på lang realkreditobligation.

Kilde: Danmarks Statistik (herunder ADAM), Realkreditrådet, Thomson Reuters samt egne beregninger og skøn.

Kapitel 2. Dansk økonomi i bedring

2.1. International økonomi

Udlandsvæksten er tiltaget Væksten i udlandet er tiltaget, men tempoet er stadig moderat. I USA fortsætter opsvinget, selv om væksten aftog i slutningen af 2015 og 1. halvår i 2016. Den seneste udvikling peger på tiltagende vækst igen fra 2. halvår. Blandt eurolandene er der også fremgang. Her er der dog meget forskel på tværs af landene.

Stadig stor usikkerhed i international økonomi Usikkerheden om udviklingen i international økonomi er fortsat stor. I juni stemte briterne for at forlade EU (det såkaldte Brexit). Selv om der går nogle år, inden det bliver realiseret, er der stor usikkerhed om, hvordan det rent praktisk kommer til at foregå, og hvilken effekt det vil have på britisk økonomi og herunder også resten af Europa.

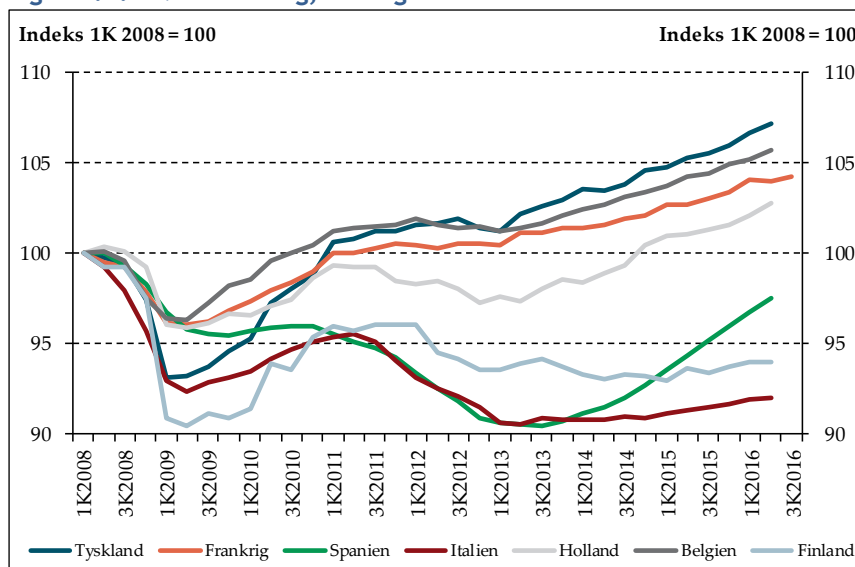
Derudover er der også usikkerhed som følge af udfaldet af det amerikanske valg, der endte med en sejr til Donald Trump, som dermed bliver USA's kommende præsident. Trump har i løbet af valgkampen haft markante udmeldinger – blandt andet en kritisk holdning til international handel. Det er uvist, hvorvidt Trump vil gøre alvor af sine ord, og det skaber usikkerhed om amerikansk og international økonomi.

Trods denne usikkerhed forventes fremgangen hos Danmarks vigtigste samhandelslande i Europa samt USA at fortsætte. Det vil gavne dansk eksport.

Moderat fremgang i eurolandene Blandt eurolandene er der moderat fremgang i økonomien igen efter nogle år med tilbagegang. Væksten i de 19 medlemslande lå i 2015 på omkring 2 pct. mod 1,2 pct. i 2014. Fremgangen er fortsat i 2016, jf. figur 2.1.

Tyskland trækker stadig et stort læs for eurolandene med en vækst omkring 1¾ pct. Eksporten, der er vigtig for tysk økonomi, er steget pænt igen i 2016 efter fald i 2. halvår sidste år. Samtidig er der pæn vækst i privatforbruget og det offentlige forbrug, selv om væksten aftog lidt i 2. kvartal. Fransk økonomi derimod har haft en mere beskeden fremgang, der dog tiltog sidste år med en vækst på 1¼ pct. Udviklingen i 2016 peger dog nærmest på stilstand igen. I Sydeuropa går det langsomt fremad for Italien, mens spansk økonomi har haft en ganske pæn vækst siden starten af 2014.

Figur 2.1. BNP-udvikling, udvalgte eurolande

Anm.: BNP er sæsonkorrigeret og opgjort i faste priser.

Kilde: Thomson Reuters og egne beregninger.

Mange faktorer giver medvind til økonomien

Økonomien i eurolandene bliver hjulpet godt på vej af en meget lempelig pengepolitik. Den Europæiske Centralbank (ECB) sænkede renten til 0 pct. i marts 2016 og har fastholdt den siden. Sammen med rentenedsættelsen ændrede ECB også det eksisterende opkøbsprogram, og der bliver nu foretaget månedlige opkøb af blandt andet statsobligationer og virksomhedsobligationer for 80 mia. euro. ECB forventer, at opkøbene vil fortsætte frem til i hvert fald marts 2017. Der er således heller ingen tegn på, at renten vil blive forhøjet fra det aktuelt rekordlave niveau på 0 pct. i den nærmeste fremtid.

I 2015 har finanspolitikken i EU været omtrent neutral efter nogle år med finanspolitisk konsolidering. Det vurderes også at være tilfældet de kommende år, jf. *Europa-Kommissionens seneste rapport, efterår 2016*. Således bliver økonomien i eurolandene understøttet af en særdeles lempelig pengepolitik kombineret med en finanspolitik, der ikke længere er så stram, som det var tilfældet i begyndelsen af 2010'erne.

Den fortsat lave oliepris giver også medvind til økonomien i de fleste europæiske lande og er med til at understøtte den hjemlige efterspørgsel.

Brexit ventes at ramme britisk økonomi

Storbritannien har haft ganske solid vækst de senere år, og det er fortsat i 2016. Indtil videre har effekten af Brexit ikke vist sig i BNP-væksten. Dog er blandt andet forbruger- og erhvervstilliden faldet siden afstemningen, og valutakursen er svækket. Det ventes at smitte af på den økonomiske fremgang. Således er der udsigt til en

- halvering af væksten i Storbritannien fra omkring 2 pct. i år til ca. 1 pct. i 2017 og 2018.
- Svensk økonomi i kraftig fremgang – Norge ramt af lavere oliepriser* Svensk økonomi har kraftig fremgang med en vækst på over 4 pct. i 2015 og udsigt til en vækst på over 3 pct. i år. Fremgangen ventes at fortsætte, men i et lidt langsommere tempo fremadrettet. Norsk økonomi er ramt af det markante fald i olieprisen, og væksten i 2016 skønnes at blive noget lavere end de seneste år. Væksten påregnes imidlertid at styrkes igen, i takt med at aktiviteten uden for oliesektoren tiltager kombineret med, at olieprisen forventes at stige igen fra det aktuelle niveau.
- Stadig solid vækst i USA og udsigt til renteforhøjelser* I USA har en solid vækst i privatforbruget – blandt andet understøttet af bedringen på arbejdsmarkedet – holdt opsvinget i gang trods svag eksport og investeringer. Væksten har dog alligevel været lidt svagere i 4. kvartal 2015 og 1. halvår 2016. De første tal for væksten i 3. kvartal viser imidlertid ganske solid fremgang igen, og der ventes en BNP-vækst på ca. 2¼ pct. de kommende år. Den amerikanske centralbank (Fed) hævede renten i december sidste år, men har siden holdt den uændret. Den økonomiske udvikling taler for gradvise renteforhøjelser de kommende år i et roligt tempo. Den næste renteforhøjelse kan komme på mødet i december 2016, men øget usikkerhed kan få Fed til at vente lidt. Noget af usikkerheden kommer som følge af valget af Donald Trump, som USA's kommende præsident. Trump har i løbet af valgkampen antydnet forskellige former for protektionisme og modstand mod internationale handelsaftaler, der selvfølgelig kan få stor betydning – ikke alene for samhandelslandene men også for USA selv. Dertil har Trump også luftet markante holdninger til udenrigspolitikken i form af lukkede grænser og massiv militærindsats flere steder i verden. Det er uvist, hvorvidt han vil gøre alvor af sine ord, og denne uvished skaber usikkerhed.
- Væksten i Kina stabiliseret i 2016* I Kina er væksten aftaget fra de tidligere tocifrede vækstrater. I de første tre kvartaler af 2016 har den årlige vækst dog ligget stabilt på 6,7 pct. Landet er i gang med en gradvis omstilling, hvor økonomien bliver mindre investeringstung og mere afhængig af servicesektoren. Det har betydet lidt lavere vækst, idet en tiltagende forbrugsvækst ikke helt har kunne opveje faldet i blandt andet fremstillingsindustrien og eksporten. Udviklingen i kinesisk økonomi har stor bevågenhed, idet det har afgørende betydning

for udviklingen i resten af verden. Der ventes dog en fortsat kontrolleret afmatning med aftagende vækstrater ned omkring 6¼ pct. de kommende år.

Japansk økonomi vokser stadig meget langsomt. Økonomien er ramt af en svag eksport kombineret med en moderat udvikling i privatforbruget. Der er udsigt til fortsat lav vækst i Japan, der også stadig er præget af en skrøbelig offentlig økonomi.

Udlandsvækst omkring 2½ pct.

Der er dermed fortsat betydelige forskelle i den økonomiske udvikling hos Danmarks samhandelslande. Samlet set skønnes der en udlandsvækst på 2½ pct. i 2016, aftagende til godt 2¼ pct. i 2017. Herefter ventes atter stigende vækst til 2½ pct. i 2018, jf. tabel 2.1.

Tabel 2.1. Real BNP-vækst i Danmarks vigtigste samhandelslande, 2015-2018

	2015	2016	2017	2018
	----- Pct. -----			
Tyskland	1,7	1,9	1,5	1,6
Sverige	4,1	3,2	2,4	2,6
Storbritannien	2,2	2,0	1,0	1,1
Norge	1,6	0,8	1,7	2,0
USA	2,6	1,5	2,2	2,2
Frankrig	1,3	1,2	1,1	1,5
Spanien	3,2	3,2	2,4	2,5
Holland	2,0	1,7	1,9	2,0
Belgien	1,5	1,6	1,7	1,8
Italien	0,7	0,9	1,2	1,7
Finland	0,2	0,8	1,0	1,4
Kina	6,9	6,7	6,3	6,3
Japan	0,6	0,6	0,8	0,9
Polen	3,9	2,9	3,5	3,7
Udlandsvækst (eksportvægtet)	2,7	2,5	2,3	2,5
Udlandsvækst (eksportvægtet) u. Kina	2,1	1,8	1,7	1,9
Danmark	1,2	1,0	0,9	2,1

Kilde: Thomson Reuters samt egne beregninger og skøn.

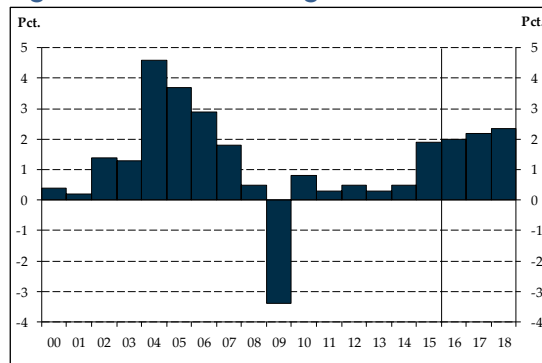
2.2. Dansk økonomi

Fortsat fremgang i privatforbruget bidrager til væksten

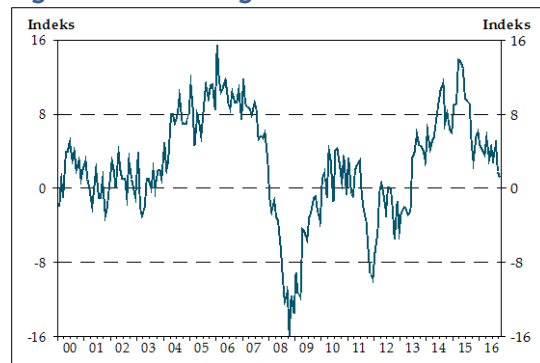
Den positive udvikling i privatforbruget er i indeværende år fortsat i samme gear som i 2015. Således forventes væksten i privatforbruget i 2016 at lande på 2 pct., mens de positive tendenser ventes at fortsætte i de kommende år, jf. figur 2.2a.

Siden *Øje på Beskæftigelsen, maj 2016* har en række forhold samlet set givet anledning til en marginal opjustering af forventningen til forbrugsvæksten i 2016. Forbrugsudviklingen i første halvår af 2016 var med sæsonkorrigerede kvartalsvækstrater på henholdsvis 0,7 og 0,5 pct. i tråd med forventningerne. Seneste tal fra det årlige nationalregnskab samt udviklingen i visse forbrugsindikatorer antyder en let tiltagende vækst i privatforbruget.

Figur 2.2a. Privatforbrug

Figur 2.2b. Forbrugertillid

Anm.: Søjlerne i figur 2.2a angiver årlig vækst i privatforbruget. Sidste observation for forbrugertilliden er oktober 2016.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger og skøn.

Forbrugertilliden fortsat på positivt niveau

Forbrugertillidsindikatoren faldt markant i sidste halvdel af 2015 fra det høje niveau i 2014, jf. figur 2.2b. Trods et lille fald i de sidste par måneder ser forbrugertilliden dog ud til at have stabiliseret sig på det lavere niveau i 2016. Den samlede forbrugertillid trækkes generelt ned af forbrugernes vurdering af udviklingen i dansk økonomi, mens forbrugerne har positive vurderinger omkring egen families økonomi. Forbrugertillidens nuværende niveau er generelt på højde med det mest positive, man så i hele perioden fra 2008 til medio 2013. Forbrugertilliden indikerer således fortsat fremgang i privatforbruget, om end i et lidt lavere tempo.

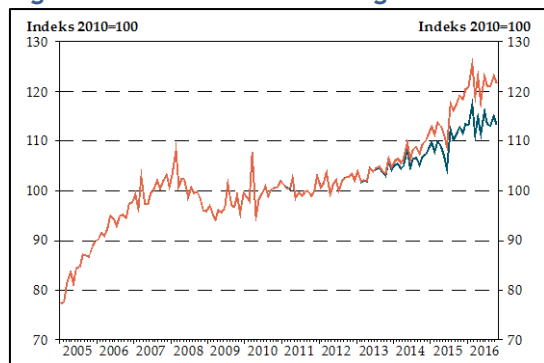
Stabilisering af det månedlige dankortforbrug

Dankortforbruget viser en stabil og moderat stigende tendens trods udsving i første halvår af 2016. Siden årsskiftet er dankortomsætningen inkl. mobile betalinger (korrigeret for prisudviklingen) steget med 0,6 pct., jf. figur 2.3a. Sammenlignes årets første ni måneder i 2016 med sidste år, er det gennemsnitlige niveau 6,5 pct. højere.

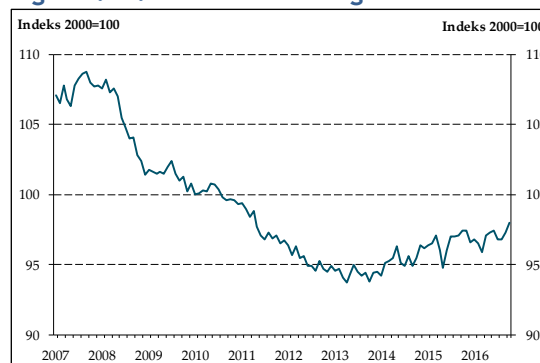
Pæn fremgang i detailomsætningen øger optimismen

Detailomsætningen har med visse udsving fulgt en stigende trend siden 2013, når der korrigeres for pris- og sæsonudviklingen. I 2016 har der været en pæn vækst i detailomsætningen. Særligt i løbet af de seneste par måneder. Omsætningsindekset ligger i øjeblikket på det højeste niveau i over fem år, jf. figur 2.3b. Optimismen og købelysten hos forbrugerne vurderes derfor fortsat at være grundlæggende positiv.

Figur 2.3a. Dankortomsætning

Figur 2.3b. Detailomsætning

Anm.: Den orange kurve i figur 2.3a er den samlede dankortomsætning, mens den blå kurve er dankortomsætningen uden mobile pengeoverførsler.

Kilde: Danmarks Statistik, Nets samt egen sæsonkorrektion og fastprisberegning.

Fortsat lav inflation sikrer reallønsfremgang

En række andre forhold giver også grobund for optimisme på privatforbrugets vegne. Det gælder blandt andet den væsentlige fremgang på arbejdsmarkedet, *jf. kapitel 3*, samt fortsat stigende boligpriser, *jf. nedenfor*. Dertil ligger inflationen – målt ved den årlige stigning i forbrugerprisindekset – fortsat på et meget lavt niveau på 0,3 pct. i oktober 2016, hvilket samtidig afspejler den samlede forventning til 2016. Det bidrager til fremgang i reallønnen, hvilket understøtter forventningen om en stigende købelyst. Den lave inflation på 0,3 pct. i 2016 forventes at stige moderat til 1,8 pct. i 2018. Det svage inflationspres styrker ligeledes forventningen om fremgang i privatforbruget over de kommende år.

Dermed er der en række forhold i den aktuelle prognose, der giver grundlag for forventningen om et privatforbrug med en stabil og svagt tiltagende positiv vækst. I 2016 påregnes en vækst i privatforbruget på 2,0 pct. stigende til 2,4 pct. i 2018.

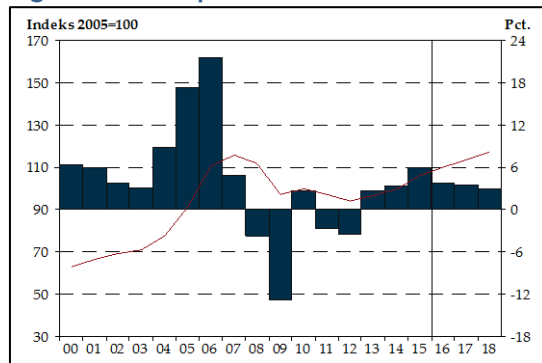
Parallelt med den positive udvikling i privatforbruget, fortsætter fremgangen på boligmarkedet i Danmark. Her har stigende huspriser fået godt fat i hele landet. Udviklingen ventes at fortsætte over de kommende år, omend i et lidt lavere tempo, *jf. figur 2.4a*.

Ovenpå de kraftigt faldende boligpriser under finanskrisen fik genopretningen af det afmattede boligmarked først medvind fra 2013. Indledningsvis var det især efterspørgslen på ejerlejligheder i de større byer, særligt i hovedstadsområdet, der drev prisstigningerne. Dermed oplevede man i flere landsdele pæne prisstigninger på ejerlejligheder i 2013 og 2014. Denne udvikling er sidenhen tiltaget i styrke, men fik først i 2015 for alvor følgeskab af betydelige landsdækkende husprisstigninger.

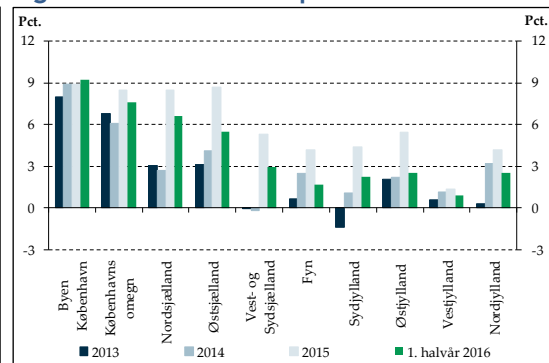
Landsdækkende fremgang på boligmarkedet fortsætter ...

Den bredt funderede fremgang på boligmarkedet med husprisstigninger på mere end 4 pct. i 9 ud af 11 landsdele i 2015 er fortsat i 2016. Fra første halvår 2015 til første halvår 2016 er huspriserne steget med over 5 pct. i 5 ud af 11 landsdele, mens udviklingen også er positiv i de resterende landsdele, jf. figur 2.4b. Alle landsdele, undtagen Vestjylland, havde vækst i boligpriserne på over 2 pct. i 2015 og over 1½ pct. fra første halvår 2015 til første halvår 2016.

Figur 2.4a. Huspriser

Figur 2.4b. Vækst i huspriser

Anm.: Søjlerne i figur 2.4a angiver årlig prisstigning (højre akse), mens kurven angiver indekset (venstre akse). I figur 2.4b er væksten i huspriserne fordelt på landsdele, og væksten er opgjort som det gennemsnitlige prisindeks for 1.-4. kvartal sammenlignet med det tilsvarende for året før. 1. halvår 2016 er sammenlignet med 1. halvår 2015. Landsdel Bornholm er udeladt af tabellen på grund af store udsving og den lille størrelse af boligmarkedet. Udviklingen har dog været positiv i 2015 og 2016.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger og skøn.

... hvilket vil understøtte privatforbruget

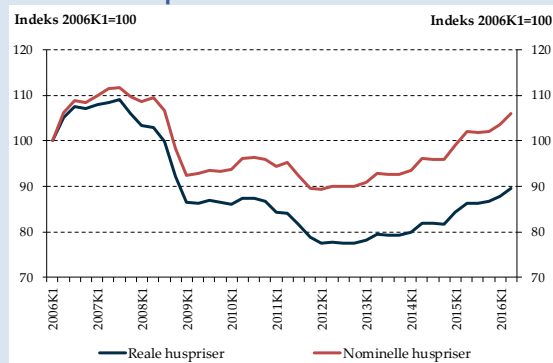
Den bredt funderede fremgang på boligmarkedet er afgørende for de kommende års opsving, idet det kan være med til at give forbrugerne privatøkonomisk tryghed og dermed den fornødne luft i husholdningsbudgettet til at øge forbruget. I den forbindelse er det en væsentlig faktor, at fremgangen på boligmarkedet på grund af den meget lave inflation slår stærkt igennem på de reale huspriser, jf. boks 2.1.

Boks 2.1. Fremgang i reale huspriser

I 2016 fortsætter den generelle fremgang i huspriserne for fjerde år i træk. Mens prisstigningerne i 2013 og 2014 – set over hele landet – var ganske moderate, har udviklingen været mere markant i 2015 og 2016. Kombineret med den fortsat meget lave inflation siden 2013 betyder det, at de reale huspriser har fået luft under vingerne over de seneste år, jf. figur A.

På trods af at de nominelle huspriser så småt nærmer sig før-krise-niveauet, fremgår det dog, at de reale huspriser (de vil sige rensset for forbrugerprisudviklingen) fortsat befinder sig langt under dette niveau.

Figur A. Udviklingen i reale og nominelle huspriser

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Usikkerhed om nye ejendomsskatter kan have lagt dæmper på prisstigningerne

Usikkerheden om indholdet i regeringens udspil til et nyt ejendomsvurderingssystem kan have skabt en afventende stemning på boligmarkedet i efteråret 2016, idet indretningen af det nye system påvirker ejendomsbeskatningen. En sådan tilbageholdende adfærd på boligmarkedet kan have lagt en dæmper på prisstigningerne i en del af andet halvår af 2016.

Huspriserne udviser dog fortsat en klart positiv trend, som forventes at fortsætte i de kommende år. Huspriserne ventes at stige 3,8 pct. i 2016 efterfulgt af en stigning på 3,5 pct. i 2017 og 3,0 pct. i 2018. Boligmarkedet understøttes af de fortsat lave renter, bedringen på arbejdsmarkedet og reallønsfremgangen. Isoleret set giver en ventet moderat rentestigning frem mod 2018 samt lidt strammere lånevilkår på realkreditmarkedet et lille nedadgående pres på boligpriserne.

Det private boligbyggeri har fået luft under vingerne

De stigende boligpriser og lave renter har givet gode vilkår for boligbyggeriet de senere år. Efter krisen befandt aktiviteten i boligbyggeriet sig længe på et lavt niveau, da det høje aktivitetsniveau op til krisen mindskede behovet for nybyggeri i væsentlige dele af landet. De seneste par år er der dog kommet rigtig godt gang i boligbyggeriet, som har overrasket positivt. Her er det lejlighedsbyggerierne, der tegner sig for en stor del af fremgangen i boligbyggeriet, hvilket må ses i sammenhæng med de stigende urbaniseringstendenser, der flytter boligefterspørgslen til storbyområderne og skaber et særligt behov for nybyggeri af boliger i disse områder.

*Det almene
boligbyggeri
bidrager til
fremgangen*

Samtidig forventes almene boliger at trække en del af fremgangen i boligbyggeriet de næste år. Dels på grund af den tidligere fastsatte pulje på 640 mio. kr. til etablering af almene familieboliger (aftalt under topartsaftalen mellem regeringen og KL), og dels på grund af fortsættelsen af et lavt kommunalt grundkapitalindskud til almene boliger på 10 pct. af anskaffelsessummen, som forventeligt vil åbne op for finansiering af flere almene boliger over de næste år. Dog trækker faldet i Landsbyggefondens renoveringsramme fra 2017 og frem i modsat retning.

Også fremadrettet bidrager de stigende boligpriser, lave renter og den generelle konjunkturforbedring til et gunstigt investeringsklima på boligområdet. Som følge heraf ventes væksten i boligbyggeriet samlet set at tiltage en anelse de kommende år fra en pæn stigning på 4,0 pct. i 2016.

*Kraftig forøgelse af
virksomhedernes
indtjening ...*

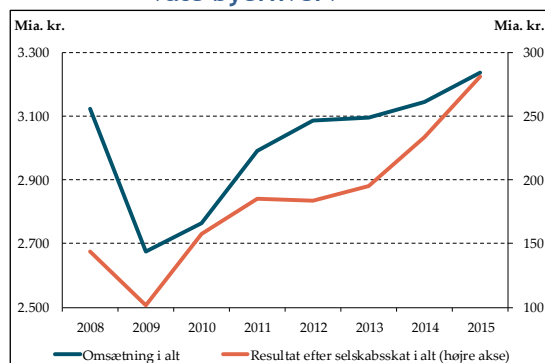
Blandt de danske virksomheder fortsætter omsætningen og indtjeningen med at stige. Ifølge de foreløbige regnskabstal fra Danmarks Statistiks *regnskabsstatistik* lå den samlede omsætning for de private byerhverv på 3.237 mia. kr. i 2015, *jf. figur 2.5a*. Det svarer til en stigning på 562 mia. kr. siden lavpunktet i 2009 og en stigning på 142 mia. kr. alene siden 2013. Det samlede resultat efter selskabsskat for byerhvervene lå samtidig på 281 mia. kr. i 2015, og indtjeningen i de private byerhverv er således steget med 85 mia. kr. (svarende til 44 pct.) fra 2013 til 2015.

*... som de er
tilbageholdende
med at geninvestere*

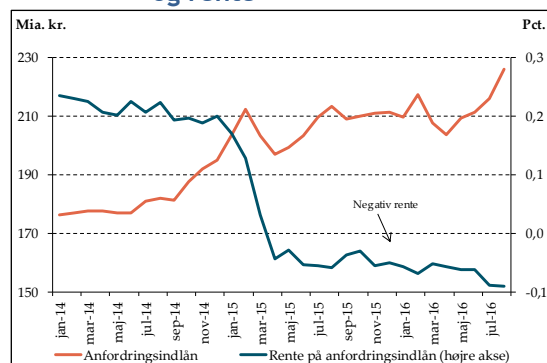
Den forøgede indtjening medfører en konsolidering af erhvervsvirksomhedernes økonomi, og deres samlede indlån er steget betydelig siden sidste halvår af 2014. I august 2016 lød det samlede beløb på 241 mia. kr., hvoraf de 226 mia. kr. var på anfordringslån.¹ Paradoksalt nok har den gennemsnitlige rente på anfordringslån samtidig været negativ siden april 2015. Virksomhederne har altså sat flere penge i banken, til trods for det medfører en direkte omkostning, *jf. figur 2.5b*. Udviklingen er et symptom på, at der holdes igen med investeringerne, hvilket et stykke hen ad vejen kan forklares med usikkerheden om den fremtidige efterspørgsel og afsætningsmuligheder.

¹ Ved anfordringsindlån kan virksomhederne hæve pengene uden varsel.

Figur 2.5a. Omsætning og resultat for private byerhverv

Figur 2.5b. Erhvervsvirksomheders indlån og rente

Anm.: Figur 2.5a viser samlet omsætning (venstre akse) og resultat efter selskabsskat (højre akse) for de private byerhverv i alt. Regnskabsstatistikens tal for 2015 er foreløbige. Figur 2.5b viser erhvervsvirksomhedernes indlån på anfordring og den tilsvarende rente.

Kilde: Danmarks Statistik, Nationalbanken samt egne beregninger.

Svag indikation af en bredere investeringslyst

Det lave erhvervsinvesteringsniveau er med baggrund i en stigning i maskininvesteringerne (inkl. intellektuelle rettigheder) generelt vokset i et behersket tempo siden 2011, jf. figur 2.6a. Mens import af skibe, herunder Maersk Lines investeringer, drev en stor del af væksten i maskininvesteringer i 2014 og i starten af 2015, har der sidenhen været tegn på, at øvrige maskininvesteringer i højere grad bidrager til væksten. Det indikerer, at virksomhedernes produktionsapparat er under udvidelse som følge af en stigende industrieksport og omsætning.

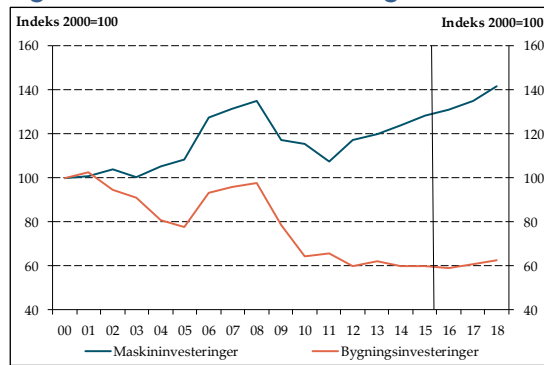
Fortsat potentiale for øget kapacitetsudnyttelse

Dette ser imidlertid ikke for alvor ud til at være slået igennem i industrivirksomhedernes kapacitetsudnyttelse. Udnyttelsen af produktionsapparatet har generelt udvist en langsomt stigende trend siden 2010, jf. figur 2.6b. I takt med den generelle økonomiske bedring og stigende efterspørgsel ventes produktionen dog at stige yderligere i de kommende år. Det vil øge presset på produktionsapparatet og behovet for nye investeringer.

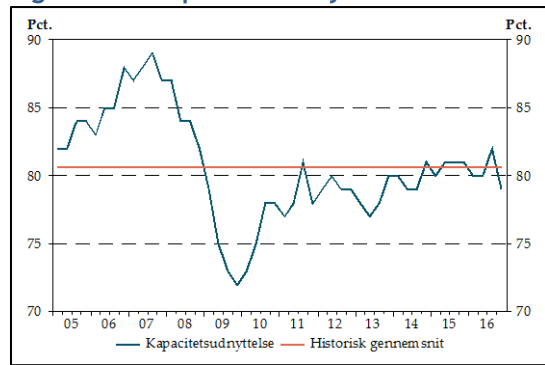
Investeringer i maskiner ventes at rejse sig

Seneste tal fra nationalregnskabet viser, at maskininvesteringerne sluttede 2015 på et relativt højt niveau, men skuffede noget i starten af 2016. På den baggrund skønnes en stigning på 1,8 pct. i 2016, jf. tabel 2.2. Som følge af det øgede kapacitetspres, den generelle konjunkturforbedring, og virksomhedernes forbedrede økonomi ventes der at komme mere fart på maskininvesteringerne i de følgende år med vækstrater på 3,2 pct. i 2017 og 5,0 pct. i 2018.

Figur 2.6a. Erhvervsinvesteringer

Figur 2.6b. Kapacitetsudnyttelse

Anm.: Indeksene i figur 2.6a er udregnet ud fra maskin- og bygningsinvesteringerne i kædede værdier. Figur 2.6b viser industriens kapacitetsudnyttelse. Historisk gennemsnit er over perioden 1990 til 2016.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Fortsat lave investeringer i bygge og anlæg

Modsat de hidtil moderat stigende investeringer i maskiner, forskning og udvikling holder virksomhederne fortsat igen med at investere i nye bygninger og anlæg. Og bygge- og anlægsinvesteringerne ligger fortsat på et meget lavt niveau sammenlignet med perioden før krisen.

Det hænger bl.a. sammen med, at der siden krisen har været en overkapacitet i antallet af erhvervslokaler. I de forrige år har et stort antal ledige erhvervslokaler således lagt en dæmper på erhvervsbyggeriet. Antallet af udbudte erhvervslokaler har dog været tydeligt nedadgående de seneste år. Ifølge Ejendomstovets udbudsstatistik er de udbudte antal kvadratmeter erhvervslokaler som andel af den samlede bygningsmasse faldet mere end 1 pct.-point siden starten af 2014 og ligger på ca. 4 pct. Det dækker over en nedgang i ledige detail- og kontorlokaler, mens ledigheden for lager- og produktionslokaler nu er under 3 pct.

Aftagende stimulans fra politisk vedtagne projekter

Ligesom det har været tilfældet på bygge- og anlægsområdet i de foregående år, understøttes aktiviteten af politisk besluttede bygge- og anlægsinvesteringer, som dog ser ud til at være svagt aftagende over de kommende år. Investeringerne dækker bl.a. over Metro Cityringen, Nordhavnsmetroen, vejanlæg og hospitalsbygninger, el-transmission og varmforsyning. Investeringerne i vejanlæg er aftagende årene fremover, hvilket også gør sig gældende for Metro Cityringen frem mod 2019. Omvendt er der i årene fremover fortsat godt gang i investeringerne på energiområdet. Her vil også opførelsen af de kystnære vindmøller bidrage på den lidt længere bane – noget som blev endelig aftalt i forlængelse af den nylige *Aftale om afskaffelse af PSO-afgiften*.

Forventning om fremgang i de samlede bygge- og anlægsinvesteringer

Med baggrund i den øgede udnyttelse af eksisterende erhvervslokaler inden for særligt lager og produktion samt de fortsat lave renter og den generelle fremgang i omsætning og økonomi, ventes der over de kommende år at komme mere gang i erhvervsbyggeriet. Der skønnes på ovenstående baggrund en stigning på 1,5 pct. i de private bygge- og anlægsinvesteringer i 2016, mens fortsat øgede investeringer i erhvervsbyggeri foranlediger en stigning på 2,5 pct. i 2017 og 3,5 pct. i 2018, jf. tabel 2.2. De tiltagende vækstrater løfter aktiviteten fra de seneste års historisk lave niveau, men der vil dog fortsat være lang vej til det aktivitetsniveau, der var før krisen.

Tabel 2.2. Erhvervsinvesteringer, 2015-2018

	2015	2016	2017	2018
	----- Realvækst i pct. -----			
Maskiner mv.	4,8	1,8	3,2	5,0
Bygninger og anlæg	1,3	1,5	2,5	3,5
I alt	4,1	1,7	3,1	4,7

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger og skøn.

Eksporten stiger med økonomisk fremgang hos Danmarks samhandelslande

Eksporten indhentede i 2011 det tabte fra krisen og har de seneste år bidraget til væksten i dansk økonomi. I løbet af 2015 havde eksporten det imidlertid svært som følge af en svagere efterspørgsel i international økonomi. Således steg eksporten med 1¾ pct. sidste år efter en fremgang på godt 3½ pct. i 2014. Det var specielt eksporten af tjenester, der trak ned, efter en solid stigning i 2014. Omvendt tiltog væksten i vareeksporten, herunder steg industrieksporten med knap 3 pct.

Der er udsigt til en moderat eksportvækst i år på godt ¾ pct. på grund af et svagt udgangspunkt ved indgangen af året. I takt med øget fremgang i økonomien hos Danmarks samhandelslande skønnes eksportvæksten at tage til. På den baggrund ventes en eksportvækst på godt 3 pct. i 2017 og ca. 3¾ pct. i 2018. Industrieksporten ventes at fortsætte fremgangen med en ventet vækst på godt 3½ pct. i 2016, stigende til godt 4 pct. i 2018.

Importen stiger med den hjemlige efterspørgsel

Importen steg med 1,3 pct. sidste år efter en fremgang på 3,6 pct. i 2014. Som følge af øget vækst i særligt privatforbruget og erhvervsinvesteringerne skønnes en tiltagende vækst i importen fra 1,3 pct. i år til en vækst på godt 3½ pct. i 2018.

Positivt bidrag fra udenrigshandlen fra næste år Samlet set betyder det, at nettoeksporten (det vil sige eksport minus import) vil bidrage negativt til væksten i år. Bidraget fra udenrigshandlen ventes imidlertid at blive positivt igen de kommende år som følge af pæn vækst i eksporten, der overstiger importvæksten.

Rekord stort overskud på betalingsbalancen Der har de seneste år været et markant og stigende overskud på betalingsbalancen, som i 2015 nåede op på et rekordhøjt niveau på 186 mia. kr., eller hvad der svarer til 9,2 pct. af BNP. Overskuddet er blandt andet kommet fra handlen med varer og tjenester samt fra formueindkomsten (netto), idet flere midler er blevet placeret i udlandet.

I 2016 er overskuddet fortsat stort, men aftagende – dels som følge af et lavere overskud fra handlen med varer og tjenester, og dels som følge af et lidt lavere overskud fra formueindkomsten. Betalingsbalancen ventes således at ligge på 152 mia. kr., svarende til 7,3 pct. af BNP.

I takt med at udenrigshandlen forventes at vise fremgang de kommende år, er der udsigt til en lille forbedring og dermed fortsat stort overskud på betalingsbalancen. Overskuddet fra handlen med varer og tjenester lever godt af en kraftig forbedring af dansk konkurrenceevne. Det ventes at fortsætte de kommende år. Formueindkomsten påregnes ligeledes at give et positivt bidrag til betalingsbalancen, omend lidt lavere end de sidste år på grund af et ventet højere forbrug herhjemme. Samlet set taler det for et overskud på betalingsbalancen på over 7 pct. af BNP i både 2017 og 2018.

2.3. Offentlig sektor og den økonomiske politik

Opstramning i den offentlige økonomi Regeringen har lagt op til stramninger af finanspolitikken. Det sker blandt andet gennem besparelser i regi af de såkaldte omprioriteringsbidrag, moderniserings- og effektiviseringsbidrag samt lavere offentlige investeringer, herunder inden for forskning.

Omprioriteringsbidraget var oprindeligt et krav, der omfattede de statslige driftsområder, men i 2015 udvidede regeringen omprioriteringsbidraget til også at dække kommuner og regioner. I forbindelse med økonomiaftalen for 2017 forhandlede regeringen og KL

sig i juni 2016 frem til en annullering af det kommunale omprioriteringsbidrag, som fra 2018 og frem ikke indgår i udgiftsloftet, men erstattes af det såkaldte moderniserings- og effektiviseringsprogram. Størstedelen af kommunernes omprioriteringsbidrag på i alt 2,4 mia. kr. i 2017 føres tilbage til kommunerne til prioriterede indsatser, mens resten tilbageføres over finansloven.

Det kommunale udgiftsloft udgør 242,2 mia. kr. i 2017 (2017-priser). Det nye moderniserings- og effektiviseringsprogram løber fra 2018 til 2020. Det er aftalt, at moderniserings- og effektiviseringsprogrammet årligt skal frigøre 1 mia. kr., og heraf frigøres 0,5 mia. kr. til prioriteringer bredt i den offentlige sektor. Det betyder, at det kommunale udgiftsloft reduceres med ½ mia. kr. årligt fra 2018 til 2020.

Omprioriteringsbidraget i regionerne omfatter besparelser på 1 pct. af administrationen på sundhedsområdet og 1 pct. på regional udvikling.

I staten fortsætter omprioriteringsbidraget, der omfatter besparelser på 2 pct. årligt. I 2015 blev uddannelsesområdet, der hidtil har været friholdt, også omfattet af omprioriteringsbidraget².

Der er fortsat usikkerhed om, hvordan omprioriteringsbidrag samt moderniserings- og effektiviseringsbidrag disponeres. Størrelsen af effekten på udviklingen i det offentlige forbrug afhænger af regeringens politiske prioritering, det vil sige, hvorvidt midlerne tilbageføres til den offentlige sektor eller fx anvendes til finansiering af skattelettelser.

Underforbrug i kommunerne

De forventede kommunale nedskæringer risikerer at fortsætte og forværre tendensen til, at kommunerne underforbruger i forhold til de aftalte servicerammer. Det har været et problem siden 2011, hvor sanktionsmekanismen overfor kommunerne trådte i kraft. Underforbruget i kommunerne har indebåret lavere offentlig service til borgerne og har efter alt at dømme også medvirket til at forlænge lavkonjunktoren, se boks 2.2.

² Det blev i forbindelse med finanslovsaftalen for 2016 aftalt, at erhvervsuddannelsesområdet (EUD) får tilbageført midler i samme størrelsesorden som omprioriteringsbidraget i 2016, mens omprioriteringsbidraget fastholdes på de øvrige uddannelsesområder. EUD-området skal fortsat spare 2 pct. årligt i 2017 og frem.

Boks 2.2. Underforbrug i kommunerne

Budgetloven indebærer, at der fastsættes udgiftslofter for henholdsvis det statslige, regionale og kommunale område. Lofterne sættes efter de finanspolitiske målsætninger og er i øjeblikket fastsat for perioden frem til og med 2020.

Lofterne indebærer sanktionsmuligheder i tilfælde af overtrædelse, og den mekanisme kan medvirke til et permanent underforbrug i forhold til det fastsatte loft. I 2015 brugte kommunerne 1,6 mia. kr. mindre end budgetteret, jf. tabel A. Et underforbrug i den størrelsesorden svarer helt konkret til, at en planlagt realvækst på ca. 0,7 pct. neutraliseres af underforbruget.

Tabel A. Udgiftsloft og faktisk forbrug, 2015

	2011	2012	2013	2014	2015
	----- Mia. kr. -----				
Kommunale serviceudgifter, budget	231,0	232,2	231,2	234,7	233,1
Kommunale serviceudgifter, faktisk forbrug (regnskab)	225,2	227,0	228,3	232,3	231,5
Underforbrug	-5,8	-5,3	-2,9	-2,4	-1,6

Anm.: Tal er omregnet til 2015-niveau ved Moderniseringsstyrelsens generelle PL-indeks.

Kilde: Finansministeriet.

Aktuel asyl-tilstrømning giver øjeblikkeligt merforbrug

I øjeblikket presses de offentlige finanser af den øgede asyltilstrømning i særligt 2015 og ind i 2016. I 2015 nåede antallet af asylansøgere et niveau på ca. 21.000 ansøgere, og regeringen skønner, at der vil komme 10.000 nye asylansøgere i 2016. Det er lavere end tidligere ventet som følge af, at antallet af aylansøgere er aftaget i løbet af 2016. Fremadrettet er forventningen til antallet af asylansøgere således også justeret ned. Fra 2017 til 2020 ventes årlige asylansøgere på 10.000 personer. Effekten af asyltilstrømningen på det offentlige forbrug vurderes derfor at være højest i 2015.

Svag udvikling i det offentlige forbrug

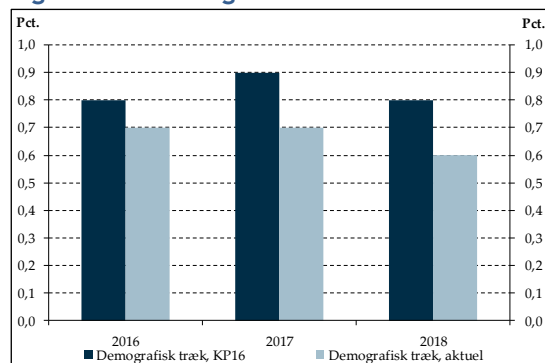
Der ventes en vækst i det offentlige forbrug på 0,7 pct. i indeværende år, primært som følge af de nævnte asyludgifter. Fra næste år skønnes den effekt lavere samtidig med, at besparelserne i regi af ompriteringsbidrag samt moderniserings- og effektiviseringsbidrag forventes at trække ned i det offentlige forbrug. Dertil kommer et forventet underforbrug i forhold til de fastsatte udgiftslofter. På den baggrund ventes en vækst i det offentlige forbrug på 0,4 pct. i 2017, mens der er udsigt til nulvækst i 2018.

Demografi presser offentlig sektor, som behøver flere ressourcer

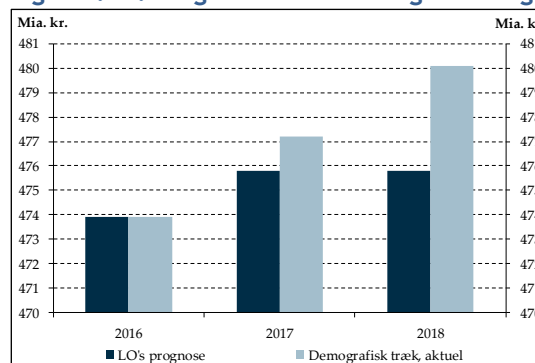
Den offentlige sektor er i øjeblikket presset af et stigende servicebehov i takt med den demografiske udvikling. Over de kommende år vil der være et øget træk på servicen indenfor eksempelvis daginstitutioner og ældrepleje, fordi antallet af personer udenfor arbejdsstyrken stiger. Dertil kommer, at den aktuelle flygtningestrøm i sig selv indebærer et større træk på den offentlige sektor. Regeringen har opgjort det såkaldte demografiske træk til 0,7 pct. i 2016, 0,7 pct. i 2017 og 0,6 pct. i 2018, jf. figur 2.7a. I forbindelse med nedjusteringen af forventede asylansøgere er vurderingen af det

demografiske træk også blevet nedjusteret med 0,1-0,2 pct.-point i prognoseårene i forhold til skønnet i *Konvergensprogram 2016*.

Figur 2.7a. Demografisk træk

Figur 2.7b. Prognose for offentligt forbrug

Anm.: *Figur 2.7a* angiver det demografisk træk, som beskriver den forbrugsvækst, der medfører et uændret service-niveau pr. bruger. *Figur 2.7b* viser udviklingen i det offentlige forbrug i kroner og øre ved henholdsvis det demografiske træk og LO's forventede vækst.

Kilde: *Konvergensprogram 2016*, Danmarks Statistik samt egne beregninger og skøn.

Forventet offentlig forbrugsudvikling kan føre til efterslæb på 4½ mia. kr. i 2018

Det demografiske træk stiller store krav til den offentlige service over de kommende år. Det demografiske træk ville i sig selv kræve en stigning i det offentlige forbrug på 9½ mia. kr. fra 2015 til 2018. Med en vækst som skønnet i denne prognose, vil det offentlige forbrug stige med godt 5 mia. kr. fra 2015 til 2018. Den lave forbrugsvækst kan altså føre til et efterslæb på knap 4½ mia. kr. i 2018 i forhold til det demografiske behov, hvor serviceniveauet pr. bruger opretholdes, jf. *figur 2.7b*.

Gradvis reduktion i offentlige investeringer

De offentlige investeringer er blevet løftet efter krisen til et niveau på 3,8 pct. af BNP for at hjælpe opsvinget i gang. Regeringen finder det passende, at de offentlige investeringer gradvis normaliseres i disse år. Det har medført et fald i de offentlige investeringer sidste år på 3,9 pct. til et niveau, der svarer til 3½ pct. af BNP.

I år ventes de offentlige investeringer også at falde kraftigt, ikke mindst som følge af de væsentlige besparelser på forskning, der blev aftalt på finansloven for 2016 samt en reduktion i det kommunale anlægsloft. Investeringsniveauet skønnes omtrent uændret i 2017-2018.

Underskud på den offentlige saldo aftager

Den offentlige saldo for 2015 viste et underskud på 27 mia. kr., svarende til 1,3 pct. af BNP. På trods af konjunkturfremgang i 2015 faldt den offentlige saldo fra overskuddet i 2014, hvilket primært skyldtes færre engangsindtægter i forbindelse med fremrykket beskatning af kapitalpensionsordninger. Dertil kommer, at saldoen har været påvirket af en ekstraordinær nedskrivning af skatterestancer på 7,4 mia. kr. i hvert af årene 2013 til 2015.

I denne prognose ventes en tiltagende økonomisk vækst og en relativt afdæmpet udvikling i det offentlige forbrug i 2017 og 2018. De forhold taler for en gradvis nedbringelse af det offentlige underskud. I 2016 forventes et underskud på 17 mia. kr., svarende til 0,8 pct. af BNP. I 2017 ventes et underskud på 36 mia. kr. faldende til 30 mia. kr. i 2018, svarende til 1,3 pct. af BNP.

Offentligt underskud et stykke fra 3-procentsgrænsen – i alle prognoseår

Underskuddet på den offentlige saldo ventes således ikke på noget tidspunkt i prognoseperioden at komme i nærheden af grænsen for offentlige underskud i EU's Stabilitets- og Vækstpagt på 3 pct. Dermed er der mulighed for at føre en aktiv finanspolitik, der sikrer, at opsvinget bider sig fast, bliver langvarigt og kommer flest muligt til gavn.

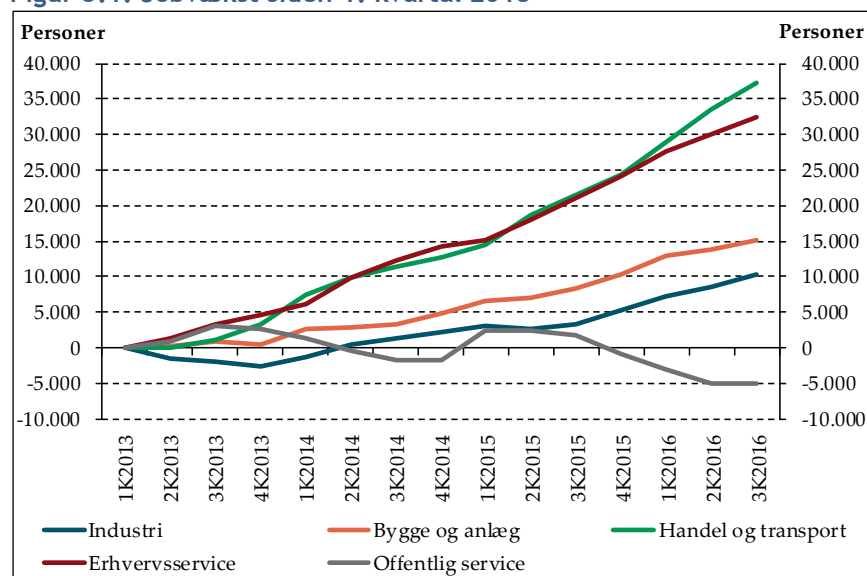
Kapitel 3. Solid fremgang på arbejdsmarkedet

3.1. Beskæftigelse og arbejdsløshed

*Solid jobfremgang
– i den private
sektor*

Arbejdsmarkedet begyndte at vende i løbet af 2013, og der har været en solid fremgang i beskæftigelsen de seneste år efter det markante fald i kølvandet af krisen. Der er siden 1. kvartal 2013 kommet 115.400 flere lønmodtagerjob. Fremgangen har været synlig i de fleste private erhverv. Der er hovedsageligt kommet flere i beskæftigelse inden for handel og transport samt erhvervsservice, hvor beskæftigelsen er steget med henholdsvis ca. 37.300 personer og 32.400 personer i perioden, *jf. figur 3.1*. Dertil er der kommet ca. 10.200 flere lønmodtagere i beskæftigelse i industrien og godt 15.000 flere i bygge- og anlægsbranchen. Beskæftigelsen i den offentlige sektor er omvendt faldet med ca. 5.000 personer siden starten af 2013.

Figur 3.1. Jobvækst siden 1. kvartal 2013

Anm.: Data er kvartalsdata for lønmodtagerbeskæftigelsen.

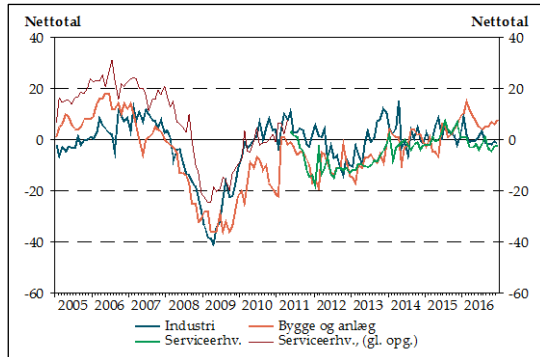
Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger.

*Fortsat stigende
beskæftigelse – i
lidt lavere tempo*

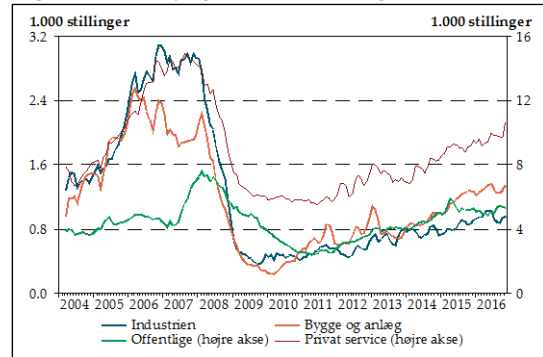
Indikatorerne for udviklingen i beskæftigelsen peger i retningen af fortsat fremgang, om end i et lidt lavere tempo. Forventningerne til beskæftigelsen de kommende tre måneder svinger en del i alle brancher, men er aktuelt positive i byggeriet og svagt negative i industrien og serviceerhvervene, *jf. figur 3.2a*. Der bliver stadig slået flere nye stillinger op, og aktuelt ligger niveauet af nyopslåede stillinger markant over lavpunktet efter krisen, *jf. figur 3.2b*. Der har dog været en vis stabilisering de seneste måneder. Sammenholdes dette med forventningen om tiltagende økonomisk

vækst, tyder det på, at situationen på arbejdsmarkedet forbedres yderligere i de kommende år, om end tempoet ventes at tage lidt af sammenlignet med 2015 og 2016.

Figur 3.2a. Beskæftigelsesforventninger

Figur 3.2b. Nyopslåede stillinger

Anm.: Egen sæsonkorrektur af beskæftigelsesforventninger. Egen brancheopdeling, sæsonkorrektur og tre måneders glidende gennemsnit af nyopslåede stillinger. Sidste observation er september 2016.

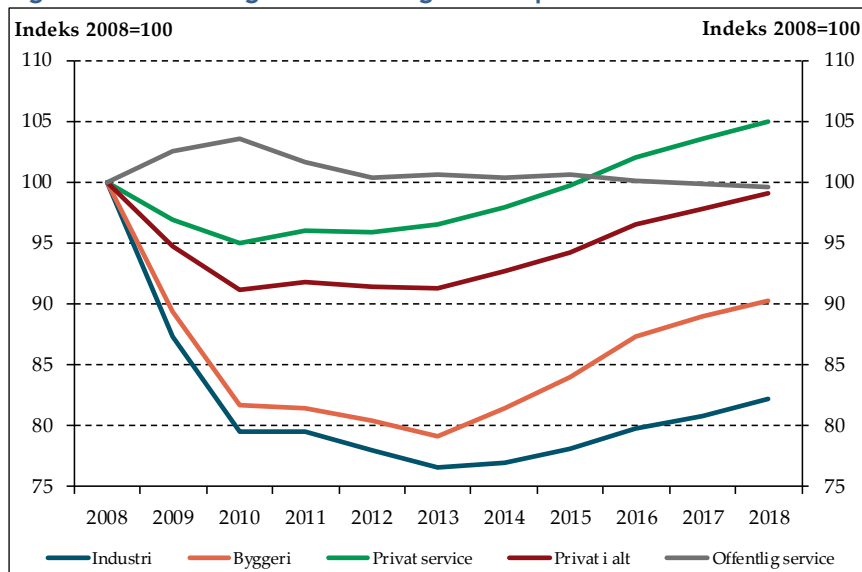
Kilde: Danmarks Statistik, www.jobindsats.dk samt egne beregninger.

Udsigt til over 100.000 flere private job fra 2015 til 2018

Beskæftigelsen ventes at stige med 96.000 personer fra 2015 til 2018. Heraf ventes en fremgang på 43.000 personer i 2016, og i 2017 og 2018 ventes beskæftigelsen samlet set at stige med yderligere 53.000 personer. Alle de nye job – og mere til – skønnes at blive skabt i den private sektor med en stigning på 48.000 job i 2016, 28.000 job i 2017 og 29.000 job i 2018. Beskæftigelsesstigningen skønnes hovedsageligt at ske i de private servicebrancher, hvor der samlet ventes 77.000 flere job over de tre år. Beskæftigelsen i de private servicebrancher er aktuelt omkring niveauet fra før krisen og ventes således at overstige niveauet de kommende år. Selv om antallet af job ikke når tilbage på før-krise-niveauet inden for industrien og i bygge- og anlægsbranchen, ventes der også i disse brancher jobfremgang fra 2015 til 2018 på henholdsvis 15.000 og 13.000 personer, *jf. figur 3.3*. Der er således udsigt til stigende beskæftigelse inden for industrien fem år i træk, hvilket er første gang i årtier.

Trods en pæn fremgang i beskæftigelsen er der fortsat et stykke vej til niveauet, før krisen ramte arbejdsmarkedet. Den private beskæftigelse ventes således først at nå 2008-niveauet i løbet af 2018, det vil sige ti år efter krisens begyndelse.

Figur 3.3. Beskæftigelsesudvikling fordelt på brancher

Anm.: Tal for 2016-2018 - markeret ved den lodrette streg - er LO's forventninger.
 Kilde: Danmarks Statistik (herunder ADAM) samt egne beregninger og skøn.

Udsigt til færre offentligt ansatte

Beskæftigelsen i den offentlige sektor ventes omvendt at fortsætte med at falde svagt de kommende år. De seneste års nedskæringer skønnes at fortsætte i kølvandet på en svag udvikling i den offentlige service, jf. kapitel 2. Den offentlige beskæftigelse påregnes således at falde med samlet 9.000 personer fra 2015 til 2018.

Jævnt fald i arbejdsløsheden

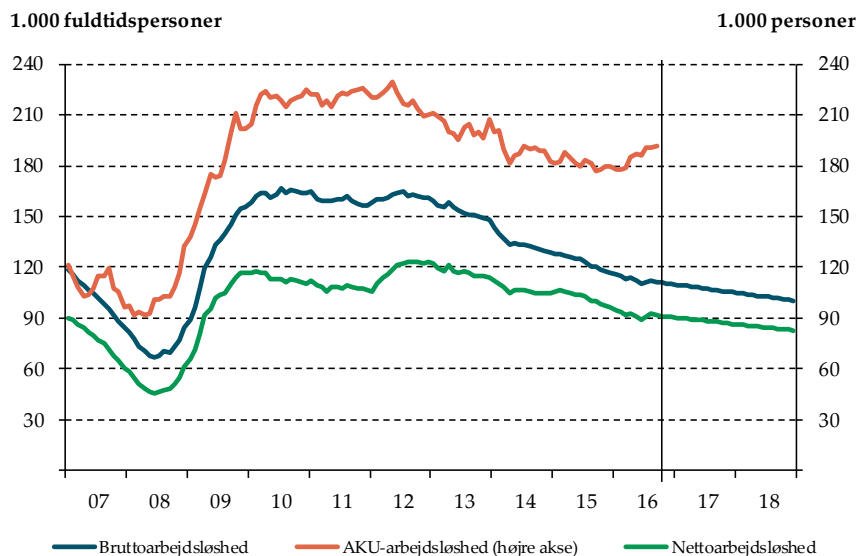
Bruttoarbejdsløsheden er faldet jævnt fra den seneste top i midten af 2012, og siden april 2014 er arbejdsløsheden faldet med godt 22.000 fuldtidspersoner³. I september 2016 var der således 111.200 fuldtidsarbejdsløse, jf. figur 3.4, svarende til 4,2 pct. af arbejdsstyrken. Også antallet af AKU-arbejdsløse er faldet, om end i lidt mindre grad. Der er blevet 11.000 færre AKU-arbejdsløse siden april 2014.

Endnu færre arbejdsløse frem mod 2018

Arbejdsløsheden skønnes at fortsætte med at falde i takt med konjunkturforbedringen. Der ventes således at være omkring 103.000 fuldtidsarbejdsløse i 2018, hvilket svarer til et fald på 21.000 fuldtidspersoner i forhold til niveauet i 2015.

³ Udviklingen i bruttoarbejdsløsheden gennem 2013 og starten af 2014 var væsentligt påvirket af dagpenge- og kontanthjælpsreformerne. Dels opbrugte mere end 50.000 dagpengemodtagere dagpengereetten i løbet af 2013 og 2014 som følge af dagpengereformen. Dels indebærer kontanthjælpsreformen i starten af 2014, at en gruppe unge under 30 år uden en kompetencegivende uddannelse overgik til uddannelseshjælp og blev revurderet som ikke-arbejdsmarkedsparete.

Figur 3.4. Arbejdsløsheden

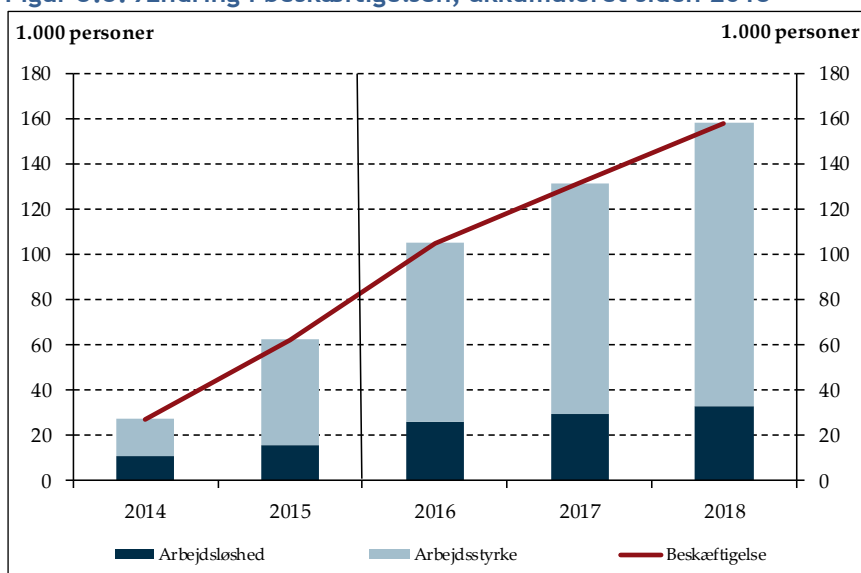
Anm.: Brutto- og nettoarbejdsløsheden måles i fuldtidspersoner, mens AKU-arbejdsløsheden måles i personer. Seneste observation er september 2016. Den lodrette streg angiver overgang til prognose.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger og skøn.

Kraftig stigning i arbejdsstyrken

Beskæftigelsesstigningen på knap 100.000 personer samlet set i 2016, 2017 og 2018 følges af en betydelig udvidelse af arbejdsstyrken på i alt 78.000 personer over de tre år. Sammen med udviklingen de seneste år betyder det en stigning i arbejdsstyrken fra 2013 til 2018 på 125.000 personer. Dermed kan en betydelig del af beskæftigelsesfremgangen siden 2013 tilskrives en øget arbejdsstyrke, jf. figur 3.5.

Figur 3.5. Ændring i beskæftigelsen, akkumuleret siden 2013

Anm.: Tal for 2016-2018 er LO's forventninger.

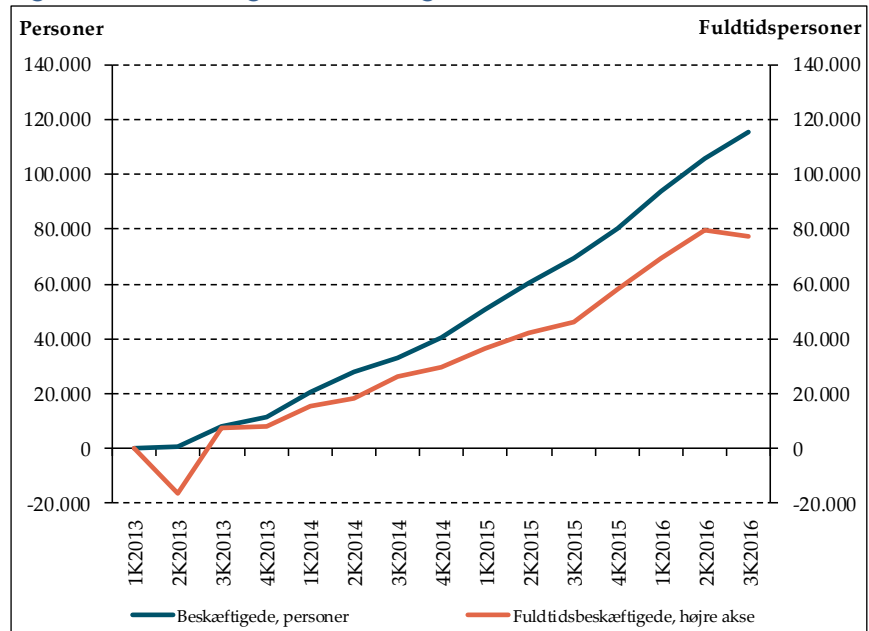
Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger og skøn.

Flere ældre og flere unge på arbejdsmarkedet Den stigende arbejdsstyrke skyldes blandt andet, at der kommer flere ældre og flere unge på arbejdsmarkedet. For de ældres vedkommende skyldes det især effekterne af tilbagetrækningsreformen, der betyder, at flere personer forventes at være aktive på arbejdsmarkedet i længere tid. Dertil ventes der at komme flere unge fra uddannelsesinstitutionerne ind på arbejdsmarkedet i takt med konjunkturforbedringen. Dels vil der være flere studerende, der får job, mens de er i uddannelse, og dels vil jobmulighederne for de nyuddannede forbedres. Derudover vil en mindre del af den stigende arbejdsstyrke også komme fra blandt andet unge mennesker, der i dag står helt uden uddannelse eller arbejde, men som forventes at træde ind på arbejdsmarkedet de kommende år. Kontanthjælpsreformen fra 2014 havde især fokus på at gøre denne gruppe under 30 år, både uddannelses- og jobparat. Endelig vil en del af den stigende arbejdsstyrke omfatte flygtninge og indvandrere.

Stor forskel i beskæftigelsen målt i personer og i fuldtidspersoner

Beskæftigelsen steget betydeligt de seneste år Som tidligere beskrevet, er der siden 1. kvartal 2013 blev skabt over 115.000 flere lønmodtagerjob. Ser man på udviklingen målt i fuldtidsbeskæftigede, det vil sige, hvor man korrigerer for faktisk arbejdstid, har der også været en solid fremgang i beskæftigelsen de seneste år, jf. figur 3.6. Således er beskæftigelsen samlet set steget med mere end 77.000 fuldtidspersoner i samme periode. Det er noget mindre end fremgangen af job, hvilket peger i retningen af, at ikke alle af de nye job, der er blevet skabt i det seneste jobopsving, er fuldtidsstillinger.

Figur 3.6. Beskæftigelsesudvikling fra 1. kvartal 2013

Anm.: Data er sæsonkorrigeret lønmodtagerbeskæftigelse i henholdsvis personer og i fuldtidspersoner. Bemærk, at statistikken for fuldtidspersoner er påvirket af lærerlockouten i 2. kv. 2013 og af et usædvanligt lavt timetal i 3. kv. 2016, særligt i de private erhverv, hvilket muligvis skyldes usikkerhed vedr. ferieindbetning i august.

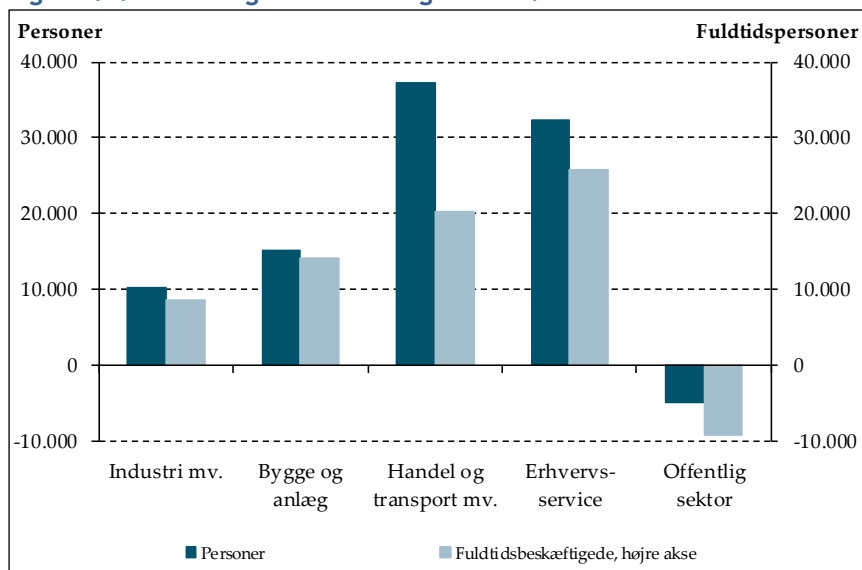
Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Beskæftigelsen er i perioden siden starten af 2013 steget i alle store brancher, jf. figur 3.1. Som nævnt, har jobfremgangen været størst inden for handel og transport mv. samt erhvervsservice med en fremgang på henholdsvis godt 37.000 og 32.000 flere job i perioden. Inden for bygge- og anlægsbranchen er der skabt 15.000 flere job, mens der inden for industrien er kommet over 10.000 flere job til. I den offentlige service er beskæftigelsen faldet med 5.000 siden 1. kvartal 2013.

Også stigende beskæftigelse målt i fuldtidspersoner, men i nogle brancher i lidt mindre grad

Billedet ser imidlertid en smule anderledes ud, når man ser på udviklingen i fuldtidsbeskæftigede., jf. figur 3.7. Det gælder særligt inden for handel og transport mv. Her er beskæftigelsen målt i fuldtidspersoner fortsat steget betydeligt siden starten af 2013, men fremgangen på godt 20.000 fuldtidspersoner er således kun godt halvdelen af fremgangen målt i personer. Erhvervsservice har også oplevet en solid fremgang i beskæftigelsen målt i fuldtidspersoner på 26.000 siden starten af 2013, hvilket er godt 6.000 lavere end fremgangen målt i personer. Faldet i den offentlige beskæftigelse er på 9.300 målt i fuldtidspersoner mod faldet på godt 5.000 målt i personer. Inden for bygge- og anlægsbranchen samt industrien er der en meget lille forskel på fremgangen siden 1. kvartal 2013 målt i fuldtidspersoner og i personer.

Figur 3.7. Beskæftigelsesudvikling siden 1. kvartal 2013

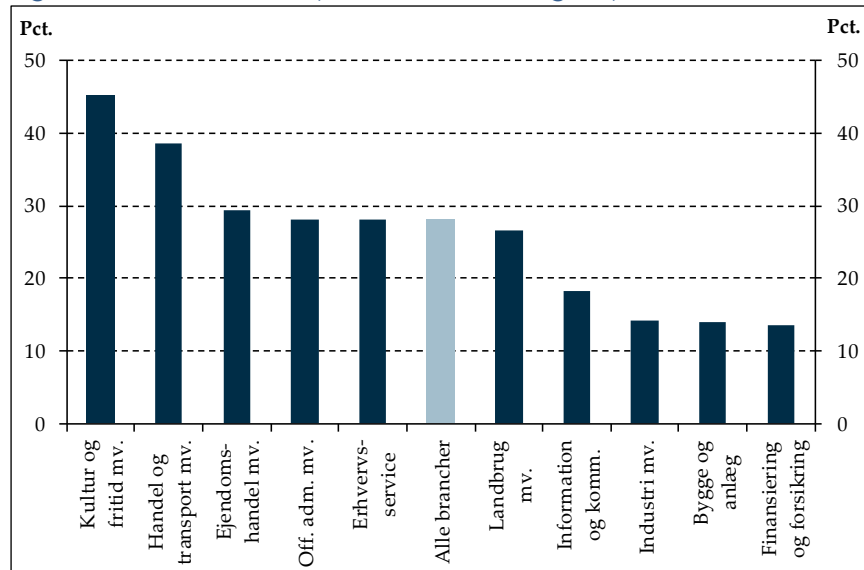

Anm.: Data er sæsonkorrigeret lønmodtagerbeskæftigelse i henholdsvis personer og fuldtidspersoner.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger.

En opgørelse af deltidsansatte viser, at det er de brancher, der typisk har en stor andel af deltidsbeskæftigede, der også i det aktuelle jobopsving oplever den største forskel mellem beskæftigelsesfremgangen målt i personer og i fuldtidsbeskæftigede. I 2014 havde ca. 28 pct. af alle beskæftigede en arbejdsuge på under 30 timer, *jf. figur 3.8*. En fordeling på hovedbrancher viser, at andelen af deltidsansatte er højest inden for blandt andet handel og transport, erhvervs-service og dele af den offentlige sektor. Det er, som nævnt, også de brancher, hvor der er relativt stor forskel på beskæftigelsesudviklingen opgjort i personer og i fuldtidsbeskæftigede, *jf. ovenfor*. Derimod er brugen af deltidsansatte forholdsvis begrænset i fx byggeriet og industrien, hvor der heller ikke er stor forskel mellem beskæftigelsen opgjort i personer og i fuldtidsbeskæftigede.

Figur 3.8. Deltidsansatte, andel af beskæftigede, 2014

Anm.: Data er fra den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik, RAS, og for beskæftigede lønmodtagere, ultimo november det pågældende år. I RAS defineres deltid som en arbejdsuge under 30 timer. Den samlede beskæftigede er beregnet som summen af heltid og deltid. Branchen off. adm. mv. dækker over branchen "Offentlig administration, undervisning og sundhed" og adskiller sig således fra opgørelser for den offentlige sektor.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Personer i fleksjob indgår med stadig færre timer i fuldtidsbeskæftigelsen

Forskellen mellem beskæftigelsen opgjort i personer og i fuldtidsbeskæftigede er steget i løbet af opsvinget, jf. figur 3.6. En af forklaringerne på dette kan være effekterne af førtids- og fleksjobreformen, som trådte i kraft den 1. januar 2013. Sammen med den generelle bedring på arbejdsmarkedet er der også kommet flere personer i fleksjob de seneste år. Antallet af personer i fleksjob lå således i september 2016 på 66.260 personer, hvilket er 11.916 personer højere end i september 2013, jf. *Jobindsats.dk*. Ca. halvdelen af disse personer har et fleksjob efter den nye ordning. En stadig stigende andel af de personer, der kommer i fleksjob efter den nye ordning, arbejder relativt få timer – med en ugentlig arbejdstid på ti timer eller derunder, jf. tabel 3.1. Dermed vil personer i fleksjob indgå med stadig færre timer i opgørelsen af fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere.

Tabel 3.1. Personer i ny fleksjobordning, fordelt på gennemsnitlig ugentlig arbejdstid

Gns. ugentlig arbejdstid (timer)	1-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	Over 30	Uoplyst
	----- Pct. -----							
2013	18	29	15	17	3	1	9	8
2014	22	29	16	17	3	1	6	7
2015	23	31	16	17	2	1	4	6
2016	24	31	16	16	2	0	3	6

Anm.: Data er for september det pågældende år. Tabellen viser andel af samlet personer i ny fleksordning

Kilde: Jobindsats.dk.

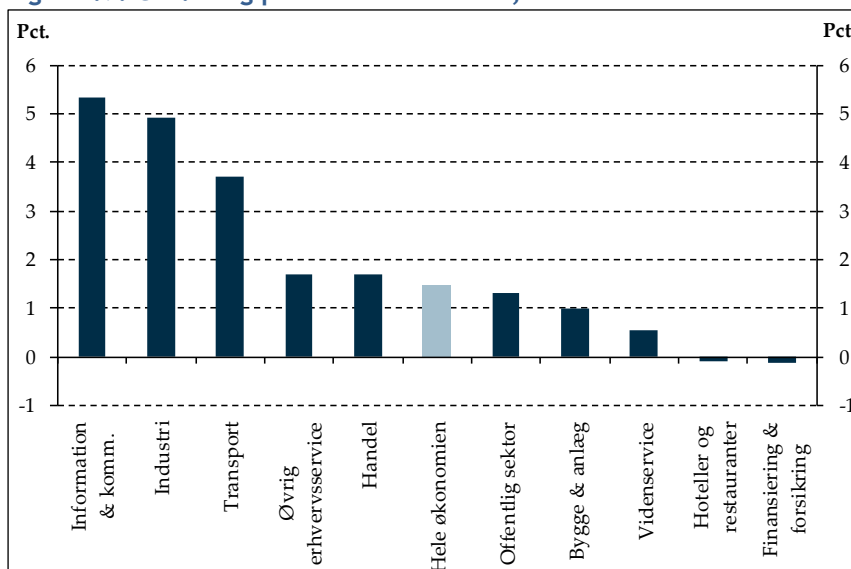
3.2. Produktivitet

I årene efter krisen er produktiviteten i dansk økonomi steget med gennemsnitlig 1½ pct. om året. Det dækker over meget store udsving i de enkelte år. Fx lå produktivitetsvæksten for hele økonomien på 0,3 pct. i 2015.

Stor forskel på produktivetsudviklingen på tværs af brancher

Produktivetsudviklingen har imidlertid været meget forskellig på tværs af brancher, *jf. figur 3.9*. Fx har produktivetsudviklingen i industrien og transportbranchen gennemsnitligt ligget på henholdsvis knap 5 pct. årligt og ca. 3¾ pct. årligt siden 2010. Omvendt har produktivetsudviklingen været noget lavere i flere af serviceerhvervene, herunder vidensservice med en gennemsnitlig årlig vækst på ½ pct. samt inden for hoteller & restauranter og anden erhvervs-service, hvor der har været tilbagegang.⁴

Figur 3.9. Gns. årlig produktivetsvækst, 2010-15

Anm.: Produktiviteten er beregnet som bruttoværditilvæksten i faste priser i forhold til samlede præsterede timer.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Produktionsudviklingen herhjemme har generelt klaret sig ganske godt efter krisen set i international sammenhæng, *jf. tabel 3.2*. Således har Danmark haft en kraftigere gennemsnitlig årlig produktivetsfremgang siden 2010 end gennemsnittet for EU-15-landene – kraftigere end fx Tyskland og på niveau med Sverige.

⁴ Produktivetskommissionen konkluderede i forbindelse med dens arbejde, at talmaterialet i nationalregnskabet ikke giver et retvisende billede af produktivetsudviklingen i bygge- og anlægsbranchen. Derfor fokuseres der ikke på denne branche i denne analyse.

Produktiviteten i Danmark klarer sig relativt godt i international sammenhæng Inden for industrien ligger Danmark klart i top blandt sammenlignelige lande, når man ser på den gennemsnitlige årlige produktivitetsvækst siden 2010, og det samme er tilfældet inden for information og kommunikation. Danmark ligger også over EU-15-gennemsnittet inden for handel og transport mv. samt erhvervsservice, men her har blandt andet Sverige klaret sig bedre.

Tabel 3.2. Gns. årlig produktivitetsvækst i udvalgte lande og brancher, 2010-2015

	Hele økonomien	Industri	Information og kommunikation	Handel og transport mv.	Erhvervsservice
	----- Pct. -----				
EU-15	1,2	3,6	2,2	1,3	0,4
Danmark	1,5	4,9	5,3	1,9	0,8
Tyskland	1,2	3,6	3,8	1,0	-0,1
Holland	1,1	2,2	1,1	2,3	0,6
Finland	0,5	0,6	4,0	1,3	-0,6
Sverige	1,5	4,5	4,5	2,4	2,0
Storbritannien	0,6	0,8	1,3	1,5	2,5

Anm.: Produktiviteten er målt som bruttoværditilvæksten i faste priser i forhold til samlede præsterede timer.

Kilde: Eurostat og egne beregninger.

Det er således hovedsageligt inden for serviceerhvervene, at der har været en relativt moderat produktivitetsvækst de senere år. Det er imidlertid ikke et nyt fænomen. Samme konklusion nåede Produktivitetskommissionen frem til i rapporten *Danmarks produktivitet – hvor er problemerne? April 2013*, hvor analyser viste, at produktiviteten især har været sløj i de hjemmemarkedsorienterede serviceerhverv.

Der er udsigt til en lidt højere produktivitetsvækst i 2017 og 2018 end i 2015 og 2016, men produktivitetsfremgangen ventes ikke at nå op på 2 pct. i prognoseperioden.

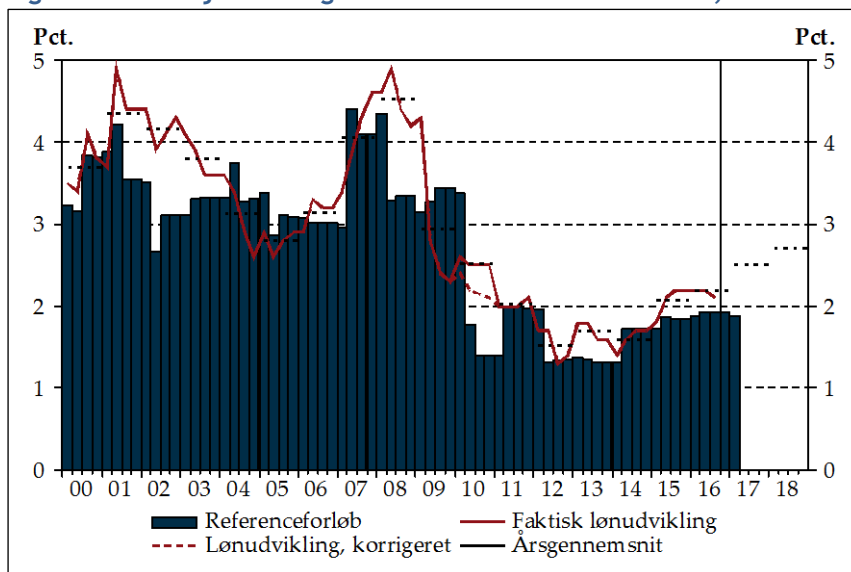
3.3. Løn og priser

Moderat tiltagende lønstigninger på DA-området Lønudviklingen på DA-området blev 2,1 pct. for 2015 som helhed – med en tiltagende lønstigningstakt gennem året fra 1,8 pct. i 1. kvartal til 2,2 pct. i 4. kvartal. Lønstigningstakten i 2015 har ligget lidt over omkostningsstigningerne i det aftalebaserede referenceløb på LO/DA-området, og der er således tale om en beskedent positiv lønglidning, jf. figur 3.10.

Lavere lønstigninger i den offentlige sektor end på DA-området Lønudviklingen har været lidt svagere i den offentlige sektor. I kommunerne steg lønnen gennemsnitligt 1,6 pct. i 2015 sammenlignet med 2014, mens lønningerne i regionerne i gennemsnit steg med 1,8 pct. I både kommuner og regioner var lønstigningerne dog lidt højere sidste år end året før. I staten var lønudviklingen en del

lavere og realiserede lønstigninger på gennemsnitligt 0,6 pct., hvilket også var svagere end i 2014.

Figur 3.10. Fortjeneste og aftalebaseret referenceforløb, LO/DA

Anm.: Den korrigerede lønudvikling tager højde for tekniske forhold som forøgede lønstigningstakten i 2010 med ca. ¼ pct.-point. Seneste observation er 3. kvartal 2016.

Kilde: DA's KonjunkturStatistik samt egne beregninger og skøn.

Forventning om svagt tiltagende lønstigninger

De aftalte lønstigninger på LO/DA-området er omkring 1,9 pct. i år. Det vurderes, at der er udsigt til en fortsat beskeden og svagt tiltagende positiv lønglidning. Lønudviklingen har ligget nogenlunde stabil i de første tre kvartaler af året i forhold til slutningen af 2015. På den baggrund ventes lønstigningerne at udgøre 2,2 pct. i år og herefter tiltage til 2½ pct. i 2017 og ca. 2¾ pct. i 2018.

Forventningen om tiltagende lønstigninger afspejler de gode beskæftigelsesudsigter i den private sektor samt forventningen om tiltagende økonomisk vækst. Derudover ventes produktivitetsvæksten at tage en smule til de kommende år, *jf. afsnit ovenfor*.

Markant forbedring af lønkonkurrenceevnen de seneste år

Den danske lønkonkurrenceevne for industrien har forbedret sig betydeligt siden 2008. Det skyldes primært en højere produktivtetsfremgang sammenlignet med udlandet, *jf. ovenfor*. Samtidig har de danske lønstigninger været lavere end i udlandet i fem år i træk, *jf. figur 3.11a*.

Et mål for konkurrenceevnen er udviklingen i lønkvoten. Lønkvoten er et udtryk for lønnens andel af værdiskabelsen, der således også tager højde for de såkaldte bytteforholdsforbedringer⁵. Lønkvoten vil fx ikke nødvendigvis stige som følge af højere lønninger,

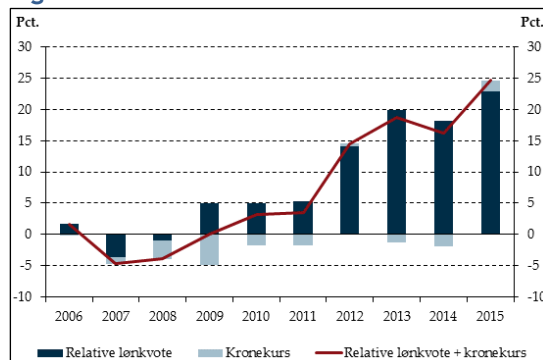
⁵ Bytteforholdet angiver forskellen mellem prisudviklingen i henholdsvis eksporten og importen. Der har de sidste ti år været en bytteforholdsforbedring på knap 6 pct. inden for fremstillingsindustrien.

så længe virksomhederne kan øge priserne på deres varer tilsvarende. Lønkvoten i industrien er i øjeblikket væsentligt under det historiske gennemsnit⁶. I en sammenligning med udlandet er den relative lønkvote steget kraftigt de senere år, da den danske lønkvote er faldet mere end lønkvoten for udlandet. Sammen med udviklingen i kronekursen svarer det over de seneste ti år til en forbedring af lønkonkurrenceevnen på 25 pct., jf. figur 3.11b.

Figur 3.11a. Lønudvikling, fremstilling

Figur 3.11b. Relativ lønkvote

Anm.: I figur 3.11a er lønudviklingen for udlandet en sammenevjet beregning for Danmarks største samhandelslande: Tyskland, Sverige, USA, Storbritannien, Frankrig, Holland, Italien, Belgien, Japan, Norge, Polen, Spanien og Finland. Hvert land indgår i beregningen med den vægt, som de bidrager med i beregningen af det effektive kronekursindeks. Figur 3.11b viser den akkumulerede udvikling siden 2005 og er baseret på data for fremstillingsindustrien. Den relative lønkvote viser lønkvotens udvikling for udlandet sammenlignet med udviklingen i Danmark, hvor der er korrigeret for udviklingen i kronekursen. En stigning i den relative lønkvote svarer her til en forbedring af konkurrenceevnen.

Kilde: DA's Internationale lønstatistik, Eurostat, OECD, BEA, Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Udsigt til fortsat reallønsfremgang En tiltagende men fortsat lav inflation indebærer, at der er udsigt til en reallønsfremgang på knap 2 pct. i år, omkring 1¼ pct. i 2017 og knap 1 pct. i 2018, jf. tabel 3.3.

Tabel 3.3. Løn og inflation, 2015-2018

	2015	2016	2017	2018
	----- Pct. -----			
Lønstigningstakt	2,1	2,2	2,5	2,7
Inflation	0,6	0,3	1,3	1,8
Reallønstigning	1,5	1,9	1,2	0,9

Anm.: Inflationen angiver udviklingen i deflatoren for det private forbrug.

Kilde: Danmarks Statistik, DA's KonjunkturStatistik samt egne beregninger og skøn.

3.4. Stigende mangel på særligt faglærte

Få stillinger, hvor der er mangel – flere med gode jobmuligheder Der er stadig et klart overtal af virksomheder, som ikke oplever rekrutteringsproblemer. Det kan blandt andet ses i *Arbejdsmarkedsbalancen* fra Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (STAR), som er en undersøgelse baseret på statistik om bl.a. arbejdsløshed, beskæftigelse og jobomsætning samt surveys med svar fra ca.

⁶ Lønkvoten i industrien var i 2015 på ca. 51 pct., mens det historiske gennemsnit fra 1966 til 2015 er omkring 65 pct.

14.000 virksomheder om deres eventuelle rekrutteringsvanskeligheder. Undersøgelsen opdeler alle stillinger i fire kategorier, jf. boks 3.1.

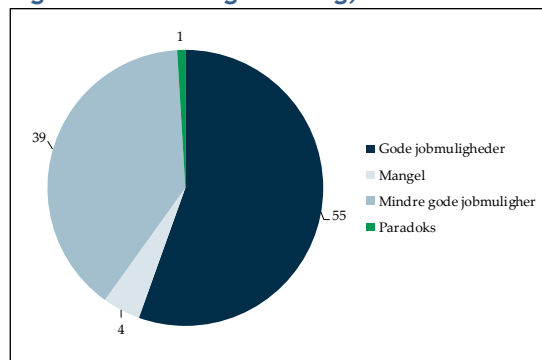
Boks 3.1. Kategorier i Arbejdsmarkedsbalancen

Mangel på arbejdskraft	Stillinger med rekrutteringsproblemer og lav ledighed. Der er mangel på arbejdskraft. For stillingerne gælder derfor, at jobmulighederne er rigtig gode.
Paradoksproblemer	Stillinger med rekrutteringsproblemer og høj ledighed. For stillingerne gælder, at jobmulighederne er rigtig gode.
Gode jobmuligheder	Stillinger uden rekrutteringsproblemer og med lav ledighed og høj jobomsætning. For stillingerne gælder derfor, at jobmulighederne er gode.
Mindre gode jobmuligheder	Stillinger uden rekrutteringsproblemer og med høj ledighed og lav jobomsætning. Der er overskud af arbejdskraft. For stillingerne gælder derfor, at jobmulighederne er mindre gode.

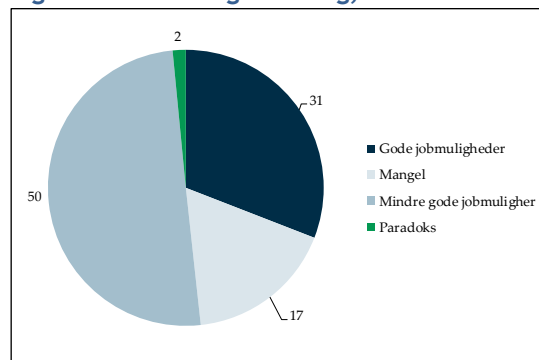
Kilde: STAR.

I den seneste *Arbejdsmarkedsbalance*⁷ udgør stillinger, der klassificeres som "mangel på arbejdskraft", 4 pct. af de samlede kategoriseringer (det vil sige stillinger krydset med RAR-områder), jf. figur 3.12a. "Gode jobmuligheder" er dominerende, idet over halvdelen af stillingerne ligger inden for denne kategori. "Mindre gode jobmuligheder" udgør ca. 40 pct. Fordelingen er stort set den samme, hvis analysen begrænses til LO-stillinger alene. Omvendt var fordelingen af stillinger noget anderledes i efteråret 2007 under højkonjunktoren, jf. figur 3.12b.

Figur 3.12a. Kategorisering, efterår 2016

Figur 3.12b. Kategorisering, efterår 2007

Anm.: Andelen i efteråret 2016 er beregnet på baggrund af 893 stillinger i otte RAR-områder. Det vil sige, 100 pct. er 7.144. Andelen i efteråret 2007 er beregnet på baggrund af 1.518 stillinger i fire beskæftigelsesregioner, det vil sige, 100 pct. er 6.072.

Kilde: LO på baggrund af STAR's Arbejdsmarkedsbalance, efterår 2016 og efterår 2007.

Der er forholdsvis store geografiske forskelle i forhold til kategoriseringen af stillinger. Det er især i hovedstaden og i Sydjylland, at der er mangel på arbejdskraft, mens der er en relativ høj andel

⁷ Arbejdsmarkedsbalancen udarbejdes hvert halve år af STAR. Arbejdsmarkedsbalancen kategoriserer 893 stillinger fra efteråret 2016 inden for de fire kategorier. Kategoriseringen er udført for hver stilling i hvert af de otte RAR-områder. Af de 893 stillinger vurderes omkring halvdelen at tilhøre LO's medlemsforbunds dækningsområder.

af stillinger med gode jobmuligheder fordelt i hele landet, undtagen på Bornholm, *jf. tabel 3.4.*

Tabel 3.4. Kategorisering på RAR-områder

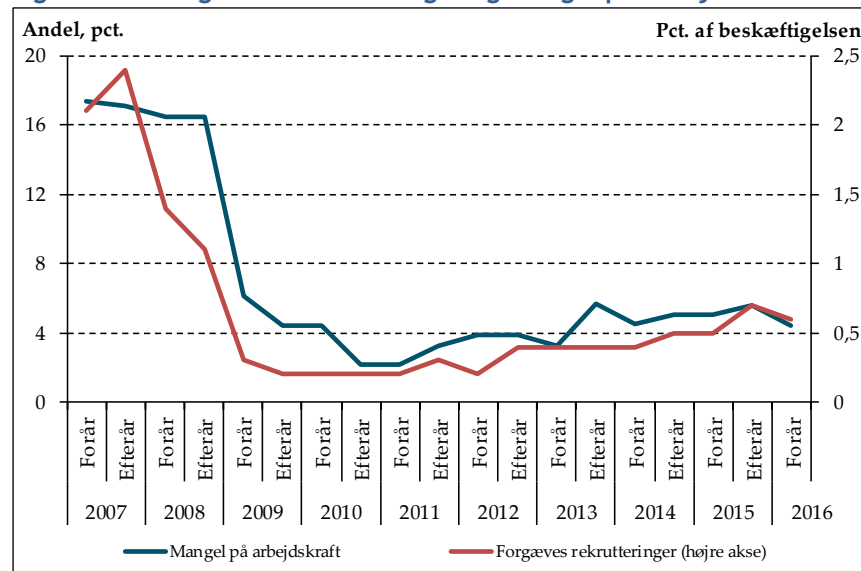
	Gode jobmuligheder	Mangel	Mindre gode jobmuligheder	Paradoks
	----- Pct. -----			
Bornholm	31,7	0,3	67,7	0,2
Hovedstaden	57,1	9,0	30,7	3,2
Sjælland	53,4	4,7	40,4	1,5
Vestjylland	63,4	4,9	31,2	0,4
Østjylland	57,8	4,6	36,7	0,9
Nordjylland	59,4	3,0	37,1	0,6
Fyn	59,4	3,0	37,2	0,4
Syddjylland	61,7	6,0	31,9	0,3
Hele landet	55,5	4,5	39,1	1,0

Kilde: LO på baggrund af STAR's Arbejdsmarkedsbalance, efterår 2016.

Rekrutteringsudfordringer langt fra niveauet før krisen

Rekrutteringsudfordringerne de seneste par år er stadig meget langt fra det niveau, der var inden krisen. I *Arbejdsmarkedsbalancen* for efteråret 2007 (baseret på rekrutteringsundersøgelsen for foråret 2007) udgjorde stillinger kategoriseret som mangel 17 pct. af alle stillinger, *jf. figur 3.13.* Det skal holdes op mod de nuværende 4 pct. Tilsvarende var der forgæves rekrutteringer svarende til 2,1 pct. af den samlede beskæftigelse, mod de nuværende 0,6 pct.

Figur 3.13. Forgæves rekrutteringer og mangel på arbejdskraft

Anm.: Mangel på arbejdskraft for efteråret 2016 er baseret på rekrutteringssurveyen fra foråret 2016. Derfor er mangel-indikatoren lagget et halvt år. Der er databrud hvor *Arbejdsmarkedsbalancen* går fra fire regioner til otte RAR-områder (her vist som efteråret 2014). Antallet af stillinger varierer over årene. Der er 893 stillinger i alt i *Arbejdsmarkedsbalancen* fra efteråret 2016.

Kilde: LO på baggrund af STAR's Arbejdsmarkedsbalance, efterår 2016 og STAR's Rekrutteringssurvey, diverse årgange.

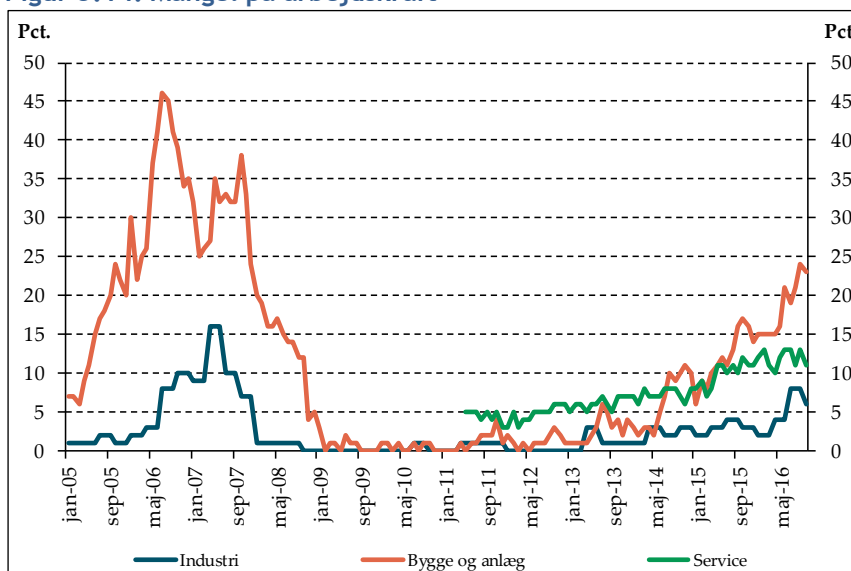
Dertil kommer, at godt 35 pct. af alle stillingerne var kategoriseret som mangel i mindst én beskæftigelsesregion i undersøgelsen fra

2007. Den aktuelle *Arbejdsmarkedsbalance* viser, at godt 16 pct. af stillingerne har mangel i mindst ét RAR-område, *jf. nedenfor*.

Stigende antal virksomheder melder om begrænsninger i produktionen grundet mangel på arbejdskraft

På samme måde er virksomhedernes vurdering af produktionsbegrænsninger som følge af arbejdskraft steget fra det meget lave niveau under krisen, selv om vurderingen stadig er væsentligt under niveauerne fra højkonjunktoren, *jf. figur 3.14*. Der er aktuelt ca. 23 pct. af virksomhederne inden for bygge- og anlægsbranchen, som melder om, at mangel på arbejdskraft har begrænset produktionen mod over 40 pct. i midten af 2006. I industrien angiver 6 pct. af virksomhederne, at der er produktionsbegrænsninger på grund af mangel på arbejdskraft, mens det gælder for 11 pct. inden for serviceerhvervene.

Figur 3.14. Mangel på arbejdskraft

Anm.: Figuren viser virksomhedernes vurdering af produktionsbegrænsninger som følge af mangel på arbejdskraft. Data for industrien er kvartalsdata, og derfor er månedstallene ens i det enkelte kvartal. Data for servicebranchen er ikke eksisterende før maj 2011. Data er ikke sæsonkorrigeret.

Kilde: Danmarks Statistik.

I *Arbejdsmarkedsbalancens* undersøgelse er det især inden for bygge- og anlægsbranchen, it-erhvervene samt jern- og metalindustrien, at der meldes om mangel på arbejdskraft, *jf. tabel 3.5*.

Tabel 3.5. Kategorisering på erhvervsgruppe

Erhvervsgruppe	Stillings- betegnelser	Gode	
		Mangel	jobmuligheder
	----- Antal -----	----- Pct. -----	
Bygge og anlæg	48	14,1	70,6
It og teleteknik	11	13,6	25,0
Jern, metal og auto	50	10,0	79,3
Sundhed, omsorg og personlig pleje	52	7,9	60,1
Akademisk arbejde	173	5,8	73,0
Nærings- og nydelsesmiddel	24	5,7	74,0
Undervisning og vejledning	33	5,3	47,3
Salg, indkøb og markedsføring	36	5,2	54,9
Pædagogisk, socialt og kirkeligt arbejde	30	5,0	51,7
Hotel, restauration, køkken, kantine	21	4,8	39,9
Kontor, administration, regnskab og finans	53	2,4	51,2
Ledelse	83	2,1	71,4
Landbrug, skovbrug, gartneri, fiskeri og dyrepleje	35	1,8	29,6
Transport, post, lager- og maskinførerarbejde	44	1,7	58,8
Industriel produktion	23	1,6	57,1
Design, formgivning og grafisk arbejde	22	0,6	24,4
Medie, kultur, turisme, idræt og underholdning	87	0,0	21,8
Rengøring, ejendomsservice og renovation	16	0,0	26,6
Tekstil og beklædning	17	0,0	33,8
Træ, møbel, glas og keramik	12	0,0	17,7
Vagt, sikkerhed og overvågning	23	0,0	53,3

Kilde: STAR's Arbejdsmarkedsbalance, efterår 2016, og egne beregninger.

Problemer med at skaffe arbejdskraft med specifikke kvalifikationer

Selv om der er langt til niveauet under højkonjunktoren, er der imidlertid på flere områder tiltagende og ganske bredt funderede problemer med at skaffe arbejdskraft med specifikke kvalifikationer. Det gælder blandt andet flere typer af faglært arbejdskraft.

I efteråret 2016 er der 138 af de 893 stillinger i *Arbejdsmarkedsbalancen*, som er kategoriseret som mangel i mindst ét RAR-område. Det svarer til 15½ pct. af stillingerne, hvilket er et fald på 2 pct.-point i forhold til efteråret 2015⁸. Inden for LO's medlemsforbunds dækningsområder er der 72 stillinger, som er kategoriseret som mangel i mindst et RAR-område, svarende til 16½ pct. af LO-stillingerne, hvilket er lidt mindre end efteråret 2015. LO-stillingerne er dermed kategoriseret som mangel i lidt højere grad end alle stillinger.

Endvidere er der 16 LO-stillinger kategoriseret som mangelområde i tre eller flere RAR-områder, og der er således tale om ganske udbredt mangel for disse stillinger, jf. tabel 3.6. En del af stillingerne var også kategoriseret som udbredte mangelområder i *Arbejdsmarkedsbalancen* for efteråret 2015.⁹

⁸ *Arbejdsmarkedsbalancen* for efteråret 2016 er bl.a. baseret på rekrutteringsundersøgelsen fra foråret 2016, og balancen for foråret 2016 er baseret på rekrutteringsundersøgelsen fra efteråret 2015. Der er sæsonvariation i de forgæves rekrutteringer, da efterårets rekrutteringssurvey sædvanligvis viser større rekrutteringsudfordringer end forårets. Derfor sammenlignes med samme halvår året før.

⁹ I efteråret 2015 var der 13 LO-stillinger med mangel i tre eller flere RAR-områder. I efteråret 2016 var der en del af stillingerne, som ikke længere oplevede mangel.

Tabel 3.6. LO-stillinger med mangel i flere RAR-områder

Stilling	RAR-områder med mangel		Stillingsopslag Forår 2016
	Efterår 2016	Efterår 2015	
	----- Antal -----		----- Antal -----
Elektriker	7	6	2458
Mekaniker	6	2	806
Smed	6	2	723
Social- og sundhedsassistent	6	5	3461
VVS-tekniker	6	1	139
Bygningsnedker	5	2	366
Tømrer	5	2	407
Automatikmontør	4	2	4
Kok	4	4	1129
Speditør	4	1	161
VVS-montør	4	2	555
Anlægsstruktør	3	1	52
Automatiktekniker	3	0	148
Butiksassistent	3	4	2615
Murer	3	0	183
Svejser	3	0	163

Anm.: Listen er ikke nødvendigvis udtømmende, da LO-stillinger er baseret på en vurdering. Arbejdsmarkedsbalancen for efteråret 2016 er bl.a. baseret på rekrutteringsundersøgelsen fra foråret 2016, som dækker perioden uge 5-13 2016. Af den grund ses der på stillingsopslag på Fagjob.dk for foråret 2016, som dækker perioden uge 3-15.

Kilde: LO på baggrund af STAR's Arbejdsmarkedsbalance, efterår 2016 samt Fagjob.dk.

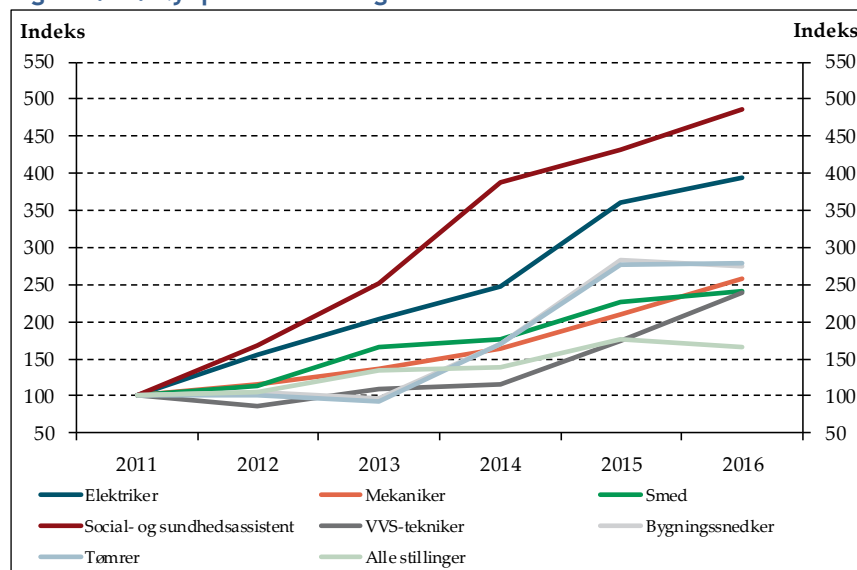
Stor forskel på antal stillingsopslag inden for områder med mangel

Når en stilling kategoriseres som mangel, kan det dække over alt fra 3 til 3.000 forgæves rekrutteringer. Der er fx mangel på kokke og automatikmontører i fire RAR-områder, mens der kun er fire stillingsopslag som automatikmontør i modsætning til 1.129 som kok.¹⁰ Det er især blandt elektrikere, SOSU-assistenter, kokke og butiksassistenter, hvor der har været et stort antal forgæves rekrutteringer. Disse fire stillinger har i en længere periode haft rekrutteringsproblemer.

Blandt de stillinger med udbredt geografisk mangel har der generelt været en ganske kraftigt tiltagende efterspørgsel i virksomhederne. Data fra Fagjob.dk viser, at mens antallet af nyopslåede stillinger generelt er steget med godt 65 pct. fra 2011 og frem til 2016, er de LO-stillinger med mangel i fem eller flere RAR-områder steget betydeligt mere, jf. figur 3.15. Fx er antallet af nyopslåede stillinger for social- og sundhedsassistenter næsten femdoblet siden 2011, og antallet af nyopslåede mekanikerstillinger er mere end fordoblet.

¹⁰ Man skal være varsom med at tolke antallet af stillingsopslag som mangel på arbejdskraft isoleret, da volumen inden for de forskellige stillingsbetegnelser varierer meget. Bruges antallet i sammenhæng med resten af tabel 3.6, så kan antallet af stillingsbetegnelser bruges som en indikation på mangel.

Figur 3.15. Nyopslåede stillinger

Anm.: Data er for alle stillinger samt de syv LO-stillinger, hvor der er mangel på arbejdskraft i fem eller flere RAR-områder, jf. tabel 3.6. Data er for januar til oktober for de enkelte år og indeks 100 = januar-oktober 2011.

Kilde: Fagjob.dk og egne beregninger.

Landsorganisationen i Danmark
Islands Brygge 32D
2300 København S
Tlf. 3524 6000
Fax 3524 6300
www.lo.dk
lo@lo.dk

Øje på beskæftigelsen - November 2016
Elektronisk ISBN: 978-8777-353-74-1
LO-varenr.: 2107